

B1

In een gesprekje met een jongen (5 jaar) met een visuele beperking over een stijve piemel, raakt de professional de penis van de jongen aan en toont hoe hij moet masturberen. De jongen laat dit gebeuren. Ze zijn op de kamer van de jongen.

BEPERKING

In een gesprekje met een jongen (5 jaar) met een visuele beperking over een stijve piemel, raakt de professional de penis van de jongen aan en toont hoe hij moet masturberen. De jongen laat dit gebeuren. Ze zijn op de kamer van de jongen (B1).

ZWARTE VLAG

Het is mogelijk dat de professional dit doet omdat hij de jongen effectief wil helpen. De jongen ziet niet en dus wil hij het hem laten voelen. Hij kan er van overtuigd zijn dat dit een plaats heeft binnen de seksuele opvoeding van de jongen. Een andere mogelijke verklaring is dat de professional bepaalde signalen verkeerd geïnterpreteerd heeft – alsof het oké is voor de jongen. Maar de professional zou moeten weten dat hij hier grensoverschrijdend gedrag stelt.

We beoordelen het gedrag van de volwassene:

Toestemming	– oké	Het is niet duidelijk of er sprake is van toestemming van de jongen. Bovendien weet de jongen niet wat er gaat gebeuren en wat de gevolgen kunnen zijn. Het is mogelijk dat hij omwille van zijn beperking aangeleerd heeft het normaal te vinden dat andere mensen hem aanraken (onteigening van het lichaam).
Vrijwilligheid	± oké	De jongen kan onder druk staan waardoor hij misschien niet durft weigeren (niet vrijwillig).
Gelijkwaardigheid	-- oké	De betrokken partijen zijn geen evenwaardige partners. De professional heeft een gezagsrelatie met de jongen.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	– oké	De professional betreft de jongen in een situatie waar hij nog niet aan toe is en bij iets wat hij waarschijnlijk zelfs nog niet begrijpt. Kinderen zijn nieuwsgierig naar de ontwikkeling van hun lichaam en gaan op ontdekking. Het past binnen hun ontwikkeling dat ze dit doen op hun eigen tempo, op eigen houtje of met andere kinderen. Niét met volwassenen. De professional zou moeten weten dat dit gedrag niet oké is.
Gepast voor de context	nvt	Het gebeurt op de kamer van de jongen, er is voldoende privacy. Het criterium is niet relevant want het gedrag blijft grensoverschrijdend.
Zelfrespect	– oké	De professional kan zichzelf hierdoor schade berokkenen.

Reactie

Tegenover het kind: 'De begeleider heeft je getoond hoe je een stijve piemel moet krijgen. Hoe was dat voor jou? Het is oké dat hij geprobeerd heeft om je dat uit te leggen. Maar hij mag jou niet aanraken om zoiets te doen. Geen enkele volwassene. Als je nieuwsgierig bent naar je lichaam, mag je dat zelf aanraken.'

Tegenover de professional: 'Je hebt geprobeerd die jongen uit te leggen hoe hij een stijve piemel kan krijgen, je hebt het getoond door zijn piemel aan te raken. Welk gevoel heb je daar zelf bij? Het is oké om hem dat uit te leggen, maar je overschrijdt een grens door te testen op het lichaam van de jongen. Je kan ook voorlichting geven door het uit te leggen (in taal) of eventueel met modellen. Ik vrees dat je hier een professionele fout hebt gemaakt. Welke stappen kunnen gezet worden?'

Beleid: Leg in een gedragscode en in afspraken vast welke handelingen functioneel deel uitmaken van de job. Leren masturberen kan daar soms deel van uitmaken. Maar leren masturberen kan nooit door middel van aanrakingen gebeuren, dit is geen functionele handeling (geen toestemming, geen vrijwilligheid en ongelijkwaardigheid). Een protocol kan je helpen bij de te ondernemen stappen.

Meer weten?

Omgaan met grenzen, Signalering (3.1.3.);
Afspraken gedragscode en protocol (3.2.);
Toepassing beperking (2.1.5.).

B2

Een zus (18 jaar) wast dagelijks onder de douche de piemel van haar 11-jarige broer met een matig verstandelijke beperking. Binnen het gezin vindt men een goede hygiëne belangrijk (B2).

BEPERKING

Een zus (18 jaar) wast dagelijks onder de douche de piemel van haar 11-jarige broer met een matig verstandelijke beperking. Binnen het gezin vindt men een goede hygiëne belangrijk (B2).

GELE VLAG

Opvoeding tot zelfredzaamheid houdt in dat een ouder of opvoeder het kind stapsgewijs leert zichzelf te wassen en te verzorgen. De meeste jongens kunnen al ruim voor hun 11de jaar hun piemel goed wassen. Dan is het ongepast dat een volwassene dit nog doet.

Deze jongen functioneert omwille van zijn beperking op een lager ontwikkelingsniveau. Hij vertoont een disharmonisch ontwikkelingsprofiel. Hij heeft meer nood aan ondersteuning. Maar hij moet ook leren over grenzen en privacy en hij moet zelfredzaamheid verwerven. Gewassen worden staat haaks op dit proces.

We beoordelen het gedrag van de oudere zus:

Toestemming	oké?	Bij dagelijks terugkerende verzorgende handelingen is het voor een kind moeilijk uit te maken of hij of zij dit goed vindt en er dus al dan niet 'toestemming' voor kan geven.
Vrijwilligheid	oké?	Hierdoor kan je ook de vrijwilligheid in vraag stellen
Gelijkwaardigheid	- oké	De zus en broer zijn niet gelijkwaardig. Er is het leeftijdsverschil, en de zus heeft geen verstandelijke beperking.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	± oké	Een meisje van 18 zou moeten weten dat haar broer van 11 zich best zelf zou leren wassen. Omwille van de verstandelijke beperking is deze jongen echter minder zelfredzaam. Bovendien gaat het om een gewoonte die al jaren bestaat en door de betrokkenen niet meer in vraag gesteld wordt.
Gepast voor de context	nvt	Niet relevant.
Zelfrespect	oké	Dit gedrag zal geen gevolgen hebben voor haar zelfrespect.

Reactie

Tegenover de zus: 'Het is oké dat je je broer wil helpen bij het wassen. Je wast dan ook zijn piemel, hoe voel jij je daar zelf bij? Je broer wordt nu ouder en hij kan leren om zich zelfstandig te wassen. Hoe kan je je broer leren om zich stap voor stap zelfstandig te wassen?'

Tegenover de broer: 'Je zus helpt je bij het wassen en ze wast je piemel. Hoe voel jij je daarbij? Het is oké dat zij je wil helpen maar je bent nu oud genoeg om te leren zelf je piemel te wassen. Een douche nemen is iets privé. We zullen je leren hoe je jezelf kan wassen.'

Beleid: Leg in het beleid afspraken vast over de begeleiding van de thuiscontext. Hoe wordt er thuis gekeken naar privacy en zelfredzaamheid? Staat de thuiscontext op één lijn met de aanpak in de professionele context? Hoe kan het thuismilieu als partners betrokken worden? Bespreek ook hoe je omgaat met grenzen in de dagelijkse verzorging van kinderen en jongeren.

Meer weten?

Toepassing beperking (2.1.5.);
Omgaan met grenzen (3.1.3.);
Disharmonisch profiel (2.1.3.);
Met ouders in gesprek (3.1.3.).

B3

Een meisje van 11 met een matige verstandelijke beperking gaat naar het toilet met de deur open.

BEPERKING

Een meisje van 11 met een matige verstandelijke beperking gaat naar het toilet met de deur open (B3).

GELE VLAG !

In de normale ontwikkeling leren kinderen het verschil tussen privé en openbaar. Ze ontwikkelen vanaf de kleuterleeftijd schaamtegevoel en daarmee samenhangend ook grensgevoelens. Kinderen met een verstandelijke beperking hebben meer moeite met het leren van de sociale regels en het ontwikkelen van grensgevoel. Sommigen gaan niet uit zichzelf de deur van het toilet sluiten. Als de omgeving niet ingrijpt en het correcte gedrag niet aanleert, blijft het gedrag van op jonge leeftijd bestaan en wordt het grensoverschrijdend. Soms blijft de deur open op vraag van de context, in het kader van toezicht houden. Dit gaat om een vorm van gedrag dat is aangeleerd (niet afgeleerd) op basis van de dagelijkse informele omgang.

Deze vlag krijgt een uitroepteken omdat het belangrijk is dat de context oog heeft voor dit soort gedrag en het juiste sociaal aanvaarde gedrag aanleert.

We beoordelen het gedrag van het kind:

Toestemming	oké?	Het is onduidelijk of ze toestemming geeft. Vermoedelijk gaat het om gewoontevorming.
Vrijwilligheid	oké?	Het is niet duidelijk of dit gedrag vrijwillig gebeurt of dat de deur open blijft omwille van toezicht door de volwassenen.
Gelijkwaardigheid	oké?	Het is niet duidelijk wie de andere betrokkenen of eventuele passanten zijn.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Het gedrag past bij de cognitieve en sociale ontwikkeling maar niet bij de leeftijd van het kind. Het gedrag past niet bij de leeftijd van het kind. Ze moet het onderscheid leren tussen privé en openbaar. Voor een kind met verminderd grensgevoel is dit niet eenvoudig.
Gepast voor de context	± oké	Dit gedrag past niet echt in de context. Het kan aanleiding geven tot grensoverschrijdend gedrag of als grensoverschrijdend ervaren worden door anderen.
Zelfrespect	- oké	Dit gedrag werkt stigmatiserend: een 'normaal' kind doet dit niet. Bovendien werkt dit negatief in op de ontwikkeling van schaamtegevoel en grensgevoel.

Reactie

Tegenover het kind: 'Je laat de deur open als je naar toilet gaat. Andere mensen kunnen je zien en dat vinden ze vreemd en niet aangenaam. Wil je zelf dat de deur openblijft of doe je dat op vraag van de begeleider? Hoe voel jij je daarbij? Naar het toilet gaan is een privé zaak. Dan doen we de deur dicht. Ze hoeft niet op slot en mag ook tegenaan staan, maar niet meer wijd open.'

Tegenover de professional: 'Zij laat de deur open staan als ze naar toilet gaat. Wil ze dat zelf of doet ze dat op jouw vraag in het kader van toezicht houden? Of is dit gedrag een gewoonte die is overgebleven uit haar kleutertijd? Het is belangrijk dat ze het onderscheid tussen privé en openbaar leert en zich gedraagt volgens de sociale normen. Hoe kan je haar in stapjes leren om de deur dicht te doen?'

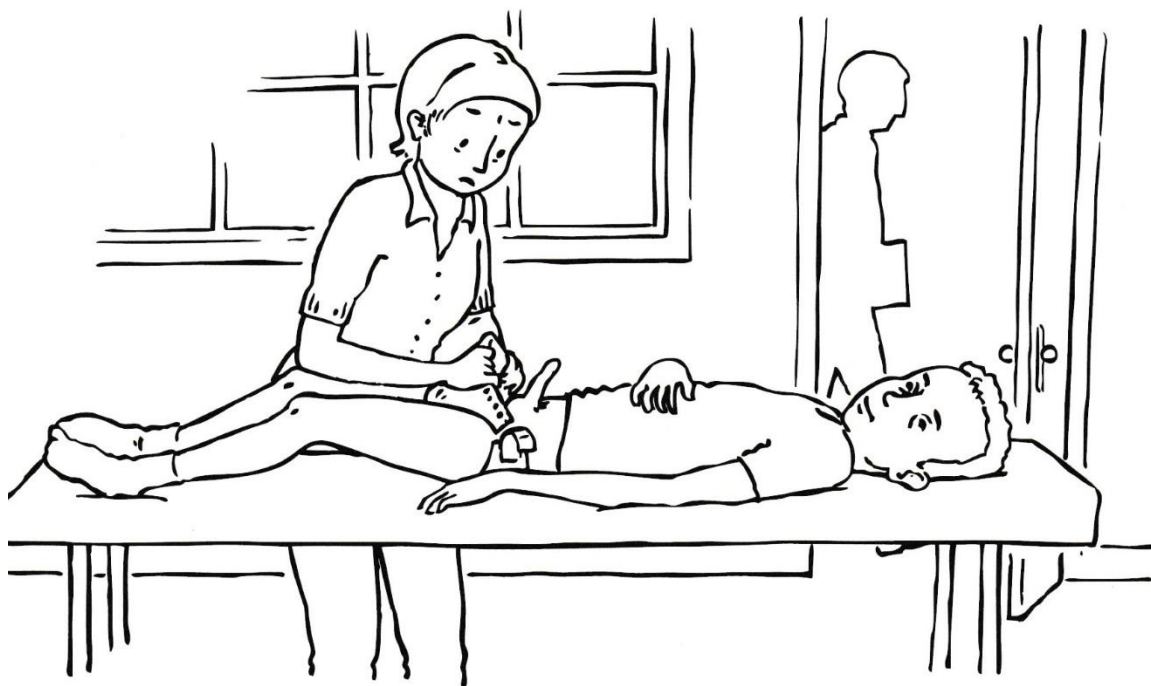
Beleid: Het is belangrijk zicht te houden op deze vormen van informeel geleerd gedrag. In de gedragscode deel 1 punt 3 en in de huisregels en afspraken kan vastgelegd worden hoe er omgegaan wordt met respect en privacy en het aanleren van gedrag.

Meer weten?

Verminderd grensgevoel (3.1.2.);
Afspraken en huisregels (3.2.);
Informeel leren (2.1.5.);
Psycho-educatie (2.2.3.).

B4

Een verzorgende laat de deur openstaan terwijl ze een jongen van 14 jaar met ernstige verstandelijke beperking verschoont. De jongen krijgt een erectie (B4).

BEPERKING

Een verzorgende laat de deur openstaan terwijl ze een jongen van 14 jaar met ernstige verstandelijke beperking verschoont. De jongen krijgt een erectie (B4).

GELE VLAG !

Deze jongen functioneert omwille van zijn beperking op een ontwikkelingsniveau van maximaal 2 jaar. Zijn erectie wijst niet noodzakelijk op seksuele opwinding. Het kan gaan om een normale fysieke reactie op de aanraking en manipulatie bij het wassen (= functionele handeling). Deze reactie is niet persoonsgebonden, de jongen kan een erectie krijgen bij om het even welke begeleider. Het is ook mogelijk dat de jongen bij het verschoonen zelf naar zijn penis grijpt. Net als bij een baby kan hij de gelegenheid aangrijpen om zijn lichaam te exploreren. Het krijgen van de erectie is op zich normaal gedrag.

De situatie krijgt een gele vlag met een uitroepteken omwille van het gebrek aan privacy. Dit is een voorbeeld van informeel leren. De jongen ervaart dag in dag uit dat zijn verzorging gebeurt in een niet private ruimte. Zo leert hij geen onderscheid maken tussen publiek en privé en ontwikkelt zijn grensgevoel niet voldoende.

We beoordelen het gedrag van de verzorgende:

Toestemming	oké?	De jongen kan, door de mate waarin hij beperkt is, geen duidelijke toestemming geven.
Vrijwilligheid	- oké	Dit gebeurt niet vrijwillig. De jongen moet verschoond worden en is aangewezen op ondersteuning. Hij bevindt zich in een afhankelijke positie.
Gelijkwaardigheid	- oké	De jongen en de professional zijn geen evenwaardige partners. De professional heeft gezag over de jongen.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	± oké	Dit gedrag past in de ontwikkeling, het hoort bij het zeer jonge ontwikkelingsniveau van de jongen. Maar zijn kalenderleeftijd ligt veel hoger, hij vertoont een disharmonisch ontwikkelingsprofiel.
Gepast voor de context	- oké	De situatie is niet gepast voor de context, want de privacy van de jongen wordt niet gerespecteerd. Er kunnen andere mensen langskomen.
Zelfrespect	- oké	De verzorgende kan een eventuele negatieve reactie uit de omgeving krijgen. Dergelijke situaties moeten goed worden geregeld zodat de professional in alle privacy en vertrouwen dit verzorgingswerk kan doen.

Reactie

Tegenover de jongere: Het is niet nodig om tegenover de jongere te reageren. Zijn gedrag is normaal gedrag en op dit niveau van ontwikkeling is er waarschijnlijk weinig taalbegrip aanwezig. Het belangrijkste is dat de jongen geen negatieve reactie krijgt op zijn erectie.

Tegenover de professional: 'Deze jongen krijgt een stijve penis bij het verschoonen, en er is hier niet echt veel privacy. Hoe ervaar je dat zelf? Het is normaal dat hij een erectie kan krijgen bij het aanraken, maar het is belangrijk dat jij als professional zijn privacy garandeert en zijn grenzen respecteert. Je kunt voor privacy zorgen door de deur te sluiten of door een deel van de ruimte af te schermen. Hoe kan je hier verder goede afspraken over maken conform de gedragscode?'

Beleid: De afspraken en huisregels moeten oog hebben voor het garanderen van privacy en het aanleren en respecteren van grenzen bij de kinderen en jongeren. De professional heeft nood aan een duidelijk afsprakenkader, zodat verzorgingswerk in alle privacy kan gebeuren, zonder verdenking op zich te laden. Ook een gedragscode kan hierover bepalingen bevatten.

Meer weten?

Toepassing beperking (2.1.5.);
Omgaan met grenzen (2.2.3.);
Privacy en beleid (3.2.2.);
Disharmonisch ontwikkelingsprofiel (deel 2:1.1.3.).

B5

Tijdens een onbewaakt moment hebben 3 jongens van 13 (met licht verstandelijke beperking en autisme) hun geslachtsdeel getoond aan een aantal kindjes die aan het spelen waren. Voor hen leek dit een grap, voor de kinderen duidelijk niet (B5).

BEPERKING

Tijdens een onbewaakt moment hebben 3 jongens van 13 (met licht verstandelijke beperking en autisme) hun geslachtsdeel getoond aan een aantal kindjes die aan het spelen waren. Voor hen leek dit een grap, voor de kinderen duidelijk niet (B5).

GELE VLAG

De jongens hebben een lichte verstandelijke beperking. Dat betekent dat ze cognitief op een lager ontwikkelingsniveau staan dan hun leeftijdsgenoten. Ook op sociaal-emotioneel niveau functioneren ze niet volgens hun kalenderleeftijd. Bovendien hebben ze autisme, wat meebrengt dat ze moeilijker de context begrijpen en zich moeilijk kunnen verplaatsen in de beleving van anderen. Als gevolg van hun beperkingen is hun grensgevoel onvoldoende en kunnen ze niet inschatten wat het effect van hun gedrag zal zijn.

Dit gedrag is grensoverschrijdend maar niet echt ernstig omdat de kinderen niet aangeraakt worden of zelf de jongens niet moeten aanraken (een hands off situatie).

We beoordelen het gedrag van de jongens:

Toestemming	- oké	De kleine kinderen hebben geen toestemming gegeven. De jongens maken een verkeerde inschatting, zij denken dat het grappig is.
Vrijwilligheid	- oké	De kleine kinderen zijn niet vrijwillig toeschouwer. Maar ze worden niet gedwongen om toe te kijken en kunnen zich omdraaien en weg gaan.
Gelijkwaardigheid	- oké	Er is een duidelijk leeftijdsverschil, ze zijn niet gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	± oké	Het gedrag is niet helemaal adequaat voor hun leeftijd. Het past eerder bij hun verstandelijk ontwikkelingsniveau. Zij hebben een disharmonisch profiel. Daardoor kunnen ze het effect van hun gedrag niet goed inschatten.
Gepast voor de context	- oké	Dit gedrag past niet in een openbare context.
Zelfrespect	- oké	Als gevolg van dit gedrag stellen deze jongens zich bloot aan uitgelachen en gepest worden. Ze riskeren hiermee straf of uitsluiting.

Reactie

Tegenover de jongens: 'Jullie hebben een spelletje gespeeld. Jullie hebben je penis getoond aan jonge kinderen. Wat vonden jullie daar zelf van? En hoe hebben de kinderen gereageerd? Grappen maken is oké maar het is niet oké om je penis te tonen aan jonge kinderen. Zij kunnen daar erg van schrikken of zij willen dat niet. Kunnen we hier afspraken over maken?'

Tegenover de professional: 'Jongeren spelen spelletjes en maken grappen. Voor deze jongeren met een beperking is het moeilijk om in te schatten hoever ze kunnen gaan. Ze hebben nood aan ondersteuning in het leren omgaan met grenzen van zichzelf en van anderen. Je moet duidelijke afspraken maken en die goed opvolgen.'

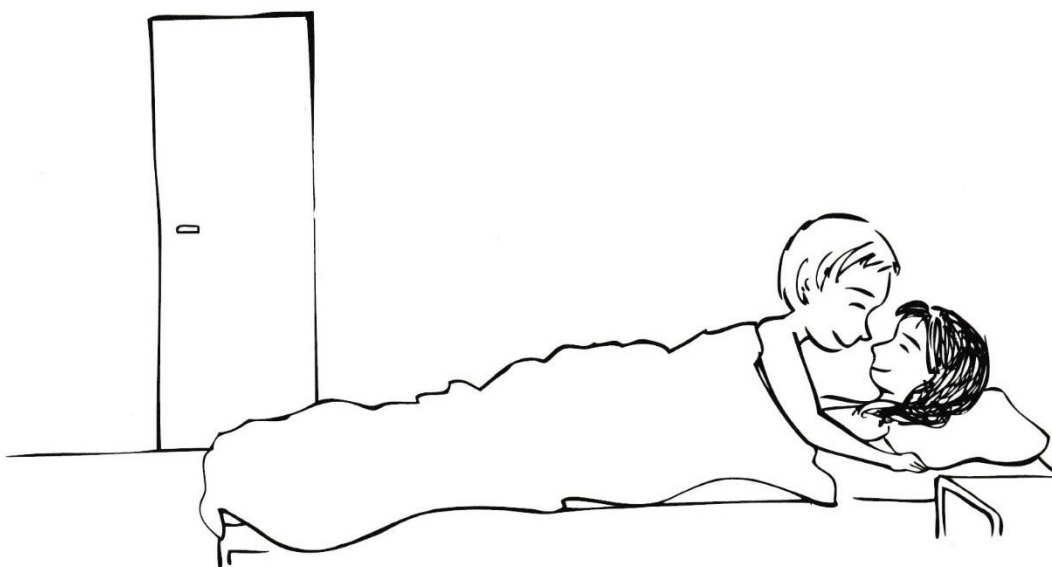
Beleid: Het beleid moet vorming op maat aanbieden en nadenken over afspraken en het regelen van toezicht.

Meer weten?

Toepassing beperking (2.1.5.);
Empathie ontwikkelen (2.2.3.);
Toezicht (2.2.3.);
Nazorg (2.2.3.);
Protocol (3.2.).

B6

Een dove jongen van 12 heeft
geslachtsgemeenschap met een doof meisje
van 13 op de slaapkamer.

BEPERKING

Een dove jongen van 12 heeft geslachtsgemeenschap met een doof meisje van 13 op de slaapkamer (B6).

GELE VLAG

Een jonge leeftijd wordt geassocieerd met grotere kwetsbaarheid voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en meer risicogedrag. Meestal is de eerste keer op jonge leeftijd een positieve ervaring. Naarmate jongeren er meer en beter op voorbereid zijn, en het binnen een relatie met een 'vaste partner' plaatsvindt, wordt het door jongeren positiever ervaren. Negatieve ervaringen komen soms ook voor, dan zeggen jongeren dat ze minder voorbereid zijn en het niet goed hebben zien aankomen (Symons, 2013). Jongeren in deze leeftijdscategorie zijn minder geneigd om veilig te vrijen, waardoor de mogelijkheid van tienerzwangerschap en soa's verhoogt.

We beoordelen het gedrag van de beide jongeren:

Toestemming	oké	Er is duidelijke wederzijdse toestemming.
Vrijwilligheid	oké	Beide partijen beleven hun seksueel gedrag vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	oké	Beide partners zijn gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	In onze cultuur wordt geslachtsgemeenschap niet aanzien als passend voor de leeftijd en ontwikkeling van 12-jarigen. Uit studie blijkt dat slechts 8% van de 13-jarige jongens en amper 4% van de 13-jarige meisjes al ervaring heeft met geslachtsgemeenschap.
Gepast voor de context	oké	De context is gepast.
Zelfrespect	- oké	Jongeren die vroeg beginnen met seks kunnen risico lopen op negatieve of risicovolle seksuele ervaringen.

Reactie

Tegenover de jongeren: 'Jullie zijn met elkaar naar bed geweest. Hoe voelen jullie zich daarbij? Het is begrijpelijk dat jullie zin hebben in seksueel contact. Maar er zijn redenen tot bezorgdheid als jullie al zo jong seksueel actief zijn. Je hebt veel meer kans dat het niet leuk is of dat er iets misloopt. Er zijn allerlei andere manieren om seks te hebben. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de professional: 'Jongeren experimenteren en sommigen beginnen al vroeg met geslachtsgemeenschap. Welke informatie en ondersteuning kan je deze jongeren bieden om hun seksualiteit op een gepast tempo en op een veilige manier te beleven?'

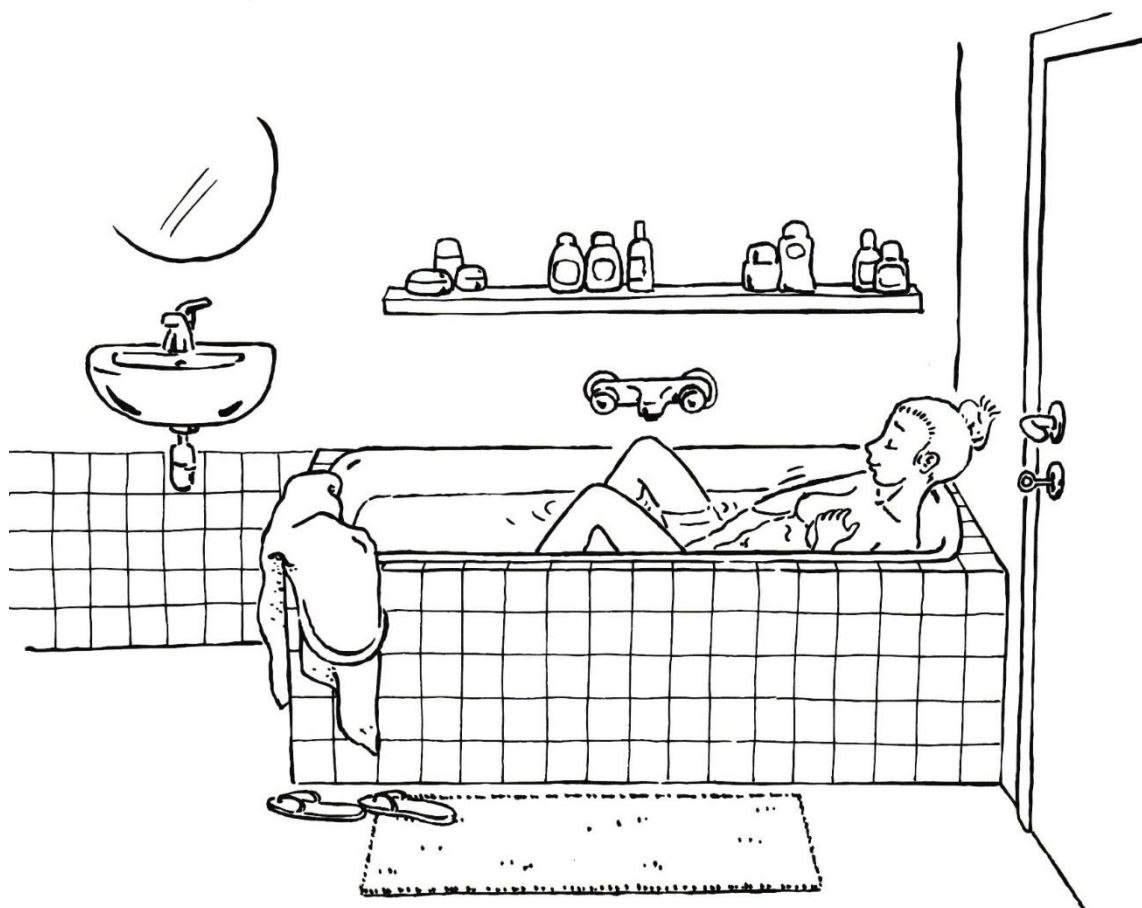
Beleid: Wat is de visie van de organisatie op seksualiteit van jongeren? Hoe voorziet het beleid in relationele en seksuele vorming? Welke vormen van veilig en leeftijdsadequaat seksueel gedrag zijn mogelijk. Welke afspraken kan je hierover maken? Hoe is toezicht georganiseerd?

Meer weten?

Normatieve lijst (bijlage);
Toepassing beperking (2.1.5.);
Visie, afspraken en toezicht (3.2.);
Psycho-educatie, informatie, coaching (2.2.3.).

B7

Een meisje van 15 jaar met een matig verstandelijke beperking masturbeert in bad. Ze geniet ervan.

BEPERKING

Een meisje van 15 jaar met een matig verstandelijke beperking masturbeert in bad. Ze geniet ervan (B7).

GROENE VLAG

In onderlinge afspraak met de begeleider krijgt het meisje privétijd in de badkamer. Na de afgesproken tijd klopt de begeleider op de deur om te helpen met aankleden. Dit is een duidelijke afspraak waardoor het meisje weet dat ze zich voor een bepaalde tijd in een veilige context bevindt. Ze kan masturberen in bad met de deur dicht.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	oké	Het meisje handelt alleen. Er is toestemming.
Vrijwilligheid	oké	Ze doet dit vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	nvt	Niet relevant.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Masturberen is normaal op deze leeftijd. De tiener ontdekt de eigen intieme plekjes op het lichaam.
Gepast voor de context	oké	Ze doet dit in een privésituatie. Hierdoor stoort ze niemand en de context is dus oké. Er wordt aan niemand schade berokkend.
Zelfrespect	oké	Het meisje vindt het leuk om te masturberen, er is dus sprake van zelfrespect. Het heeft positieve gevolgen: ze beleeft er plezier aan en leert haar eigen lichaam kennen.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Je krijgt tijd en privacy. Is dat een goed idee? Masturberen is oké. Het is fijn om je eigen lichaam te voelen en te leren kennen. Je bent alleen en je stoort niemand.'

Tegenover de professional: 'Jongeren hebben nood aan privacy en een eigen ruimte voor hun seksualiteitsbeleving. Als ze in een voorziening opgroeien, is dit niet altijd vanzelfsprekend. Masturbatie is passend seksueel gedrag voor de leeftijd of ontwikkeling, ook voor jongeren met een verstandelijke beperking. Hoe kan je dit mogelijk maken en de privacy garanderen?'

Beleid: Het beleid moet aandacht hebben voor de nood aan privacy van de kinderen en jongeren. Welke afspraken en huisregels zijn daarvoor nodig? Hoe leg je uit aan een meisje met matig verstandelijke beperking hoe ze kan masturberen?

Meer weten?

Toepassing beperking (2.1.5.);
Visie, afspraken en regels (3.2.);
Communicatie (2.2.3. en 3.1.3.).

B8

Een meisje van 16 jaar met een lichte verstandelijke beperking krijgt een naaktfoto doorgestuurd van een meisje waarmee ze ruzie heeft. In een opwelling beslist ze om de foto naar de hele school te sturen (B8).

BEPERKING

Een meisje van 16 jaar met een lichte verstandelijke beperking krijgt een naaktfoto doorgestuurd van een meisje waarmee ze ruzie heeft. In een opwelling beslist ze om de foto naar de hele school te sturen (B8).

RODE VLAG

Nogal wat jongeren gebruiken de nieuwe media in hun seksualiteitsbeleving. Ze maken onder meer naaktfoto's en erotische foto's en sturen die naar elkaar door (sexting). De meeste jongeren zijn zich niet steeds voldoende bewust van de risico's die hiermee samenhangen. Ze beseffen niet dat materiaal op internet aanwezig blijft en tegen hen gebruikt kan worden.

We beoordelen het gedrag van het meisje van 16:

Toestemming	- oké	Het meisje stuurt de foto naar de hele school door zonder toestemming te vragen aan het meisje op de foto.
Vrijwilligheid	- oké	Een naaktfoto verspreiden geeft risico op manipuleren en chanteren.
Gelijkwaardigheid	- oké	De tieners zijn even oud. Maar het meisje dat de foto krijgt, heeft macht over het andere meisje omdat zij de foto kan verspreiden. Daarbij is het meisje op de foto naakt. Dat zorgt voor een onevenwicht tussen de verschillende partijen.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Veel meisjes uit die leeftijdsgroep zouden een naaktfoto doorsturen, zij schatten de impact hiervan niet altijd goed in.
Gepast voor de context	- oké	Doordat de foto via het internet wordt doorgestuurd, kan de verspreiding niet meer tegengehouden worden. De foto kan overal en bij iedereen terechtkomen.
Zelfrespect	- oké	De schade is groot voor het meisje op de naaktfoto, maar het meisje dat doorstuurt kan ook in de problemen geraken. Net omdat digitale verspreiding razendsnel verloopt, kan zo'n naaktfoto snel een eigen leven gaan leiden.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Je hebt een naaktfoto in handen gekregen. Hoe komt dat? Hoe voel je je daarbij? Wat denk je dat het meisje op de foto daarvan vindt? Misschien heeft iemand die aan jou doorgestuurd in alle vertrouwen? Misschien weet het meisje op de foto dat niet? Het is oké dat jullie foto's delen met elkaar. Maar het is niet oké dat je een naaktfoto hebt doorgestuurd. Nu kan die snel verspreid worden en het meisje op de foto heeft daar geen controle meer over. Wat spreken we hierover af? Hoe kunnen we voorkomen dat dit nog eens gebeurt? Hoe kan je de schade ongedaan maken voor dat meisje?'

Tegenover de professional: 'Jongeren maken compromitterende foto's en sturen die aan elkaar door. Ze zijn zich niet bewust van de risico's. Hoe kan je ervoor zorgen dat dit soort dingen zo weinig mogelijk gebeuren en als ze gebeuren, zo weinig mogelijk schade berokkenen? Hoe kan je toezicht houden op het online gedrag van jongeren zonder inbreuk te maken op hun privacy?'

Beleid: Het beleid moet aandacht besteden aan het gebruik van nieuwe media. Welke afspraken gelden er? Hoe wordt toezicht georganiseerd?

Meer weten?

Sexting (Deel 2:1.2.2.);
Toepassing beperking (2.1.5.);
Informatie, psycho-educatie, coaching (2.2.3.);
Signalering (3.1.3.);
Toezicht (3.2.).

C1

Een jongen van 6 probeert stiekem het slipje van zijn nicht van 4 naar beneden te trekken. Hij dreigt ermee haar pop kapot te maken als ze hem niet wil gehoorzamen.

CULTUUR

Een jongen van 6 probeert stiekem het slipje van zijn nicht van 4 naar beneden te trekken. Hij dreigt ermee haar pop kapot te maken als ze hem niet wil gehoorzamen (C1).

GELE VLAG

Op deze leeftijd associëren kinderen geslachtsdelen niet met seksualiteit. Hier is het de nieuwsgierigheid die het jongetje van 6 ertoe brengt het slipje van het meisje naar beneden te trekken. Wel dien je als opvoeder te reageren op de lichte dwang die de jongen gebruikt. Het exploreren dient te gebeuren met wederzijdse toestemming, die er nu niet is.

Kinderen krijgen in sommige culturen minder de ruimte om te experimenteren. Vrijwillig ontdekken van lichaamsdelen van jongens en meisjes van het andere geslacht is dan moeilijker. Dit gedrag wordt meestal ook negatief beoordeeld en bestraft. Dit maakt dat het verdoken, stiekem gebeurt, zonder begeleiding. Kinderen maken die ervaringen vaker mee binnen de familie, met zussen of broers, neven of nichten.

We beoordelen het gedrag van het jongetje:

Toestemming	- oké	Het meisje geeft geen toestemming.
Vrijwilligheid	- oké	De jongen uit dreigementen.
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn evenwaardig genoeg op basis van leeftijd en ontwikkeling.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Nieuwsgierigheid naar hoe een kind van het andere geslacht er uitziet is goed beschreven in de ontwikkeling. Ook stiekem bepaald 'verboden' gedrag vertonen, als er even geen toezicht is, is normaal.
Gepast voor de context	oké	Het gebeurt binnenskamers, in afwezigheid van andere getuigen.
Zelfrespect	- oké	Ook het jongetje kan hier negatieve gevolgen van ondervinden.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Je hebt het broekje van dat meisje naar beneden getrokken. Was je nieuwsgierig naar hoe ze er uit ziet? Het is goed dat je nieuwsgierig bent naar hoe een meisje eruit ziet, maar je mag niet tegen haar zin haar broekje naar beneden trekken. En je mag zeker niet dreigen! Je kan het gewoon vragen en zij kan zelf bepalen of ze dat wil. Je mag iemand nooit dwingen om iets 'seksueels' te doen.'

Tegenover het meisje: 'Als je niet graag hebt dat hij dat doet, mag je 'nee' zeggen en als hij niet stopt, meld je dit best aan een volwassene.'

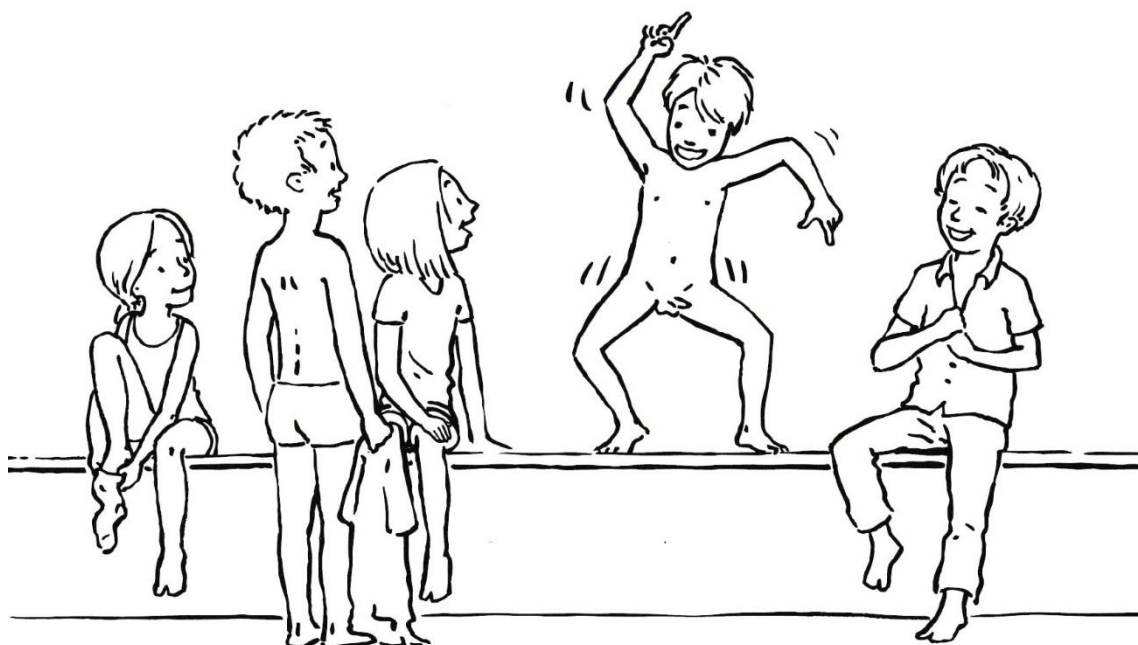
Tegenover de professional: Het is belangrijk te benadrukken dat niet het seksuele, maar het onvrijwillige dit gedrag geel maakt. In de communicatie met ouders is het van belang dit onderscheid over te brengen.

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.);
Communicatie met ouders (3.1.3.);
Pedagogische strategieën (2.2.3.);
Visie en beleid (3.2.).

Een jongen van 5 staat te zwieren met zijn piemel in de kleedkamer.

CULTUUR

Een jongen van 5 staat te zwieren met zijn piemel in de kleedkamer (C2).

GROENE VLAG

In een gemengde kleedkamer maken kinderen zich klaar voor de zwemles. Een jongen staat op een bankje en roept 'Zie mijn piemel zwieren!'. Iedereen lacht.

Kinderen stellen experimenteel gedrag en proberen dingen uit. Ze komen in de school in cultureel gemengde groepen terecht, waar verschillende gevoeligheden liggen m.b.t. naaktheid. Kinderen van 5 zijn zich vaak nog niet voldoende bewust van die gevoeligheden, en er zijn vaak gemengde kleedkamers. Uittrekken en aankleden zijn in deze context dus gepast, naakt zijn en zich daar niet voor schamen is geen probleem.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	oké	De kinderen moeten erom lachen.
Vrijwilligheid	oké	De jongen stelt dit gedrag vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	oké	Alle kinderen zijn even oud, ze zijn dus gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Op die leeftijd schaamt een kind zich nog niet.
Gepast voor de context	oké	Het gebeurt in de kleedkamer.
Zelfrespect	oké	De jongen kan hier geen schade van ondervinden.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Je hebt met je piemel staan zwaaien in de kleedkamer. Was dat grappig? Hoe reageerden de andere kinderen? Het is oké om je niet te schamen. Zolang je niet in je blootje gaat rond paraderen buiten de kleedkamer, is dat geen probleem.'

Tegenover de andere kinderen: 'Als je niet graag hebt dat hij dat doet, mag je dat zeggen.'

Tegenover de professional: 'Het is goed om toezicht te houden. Meestal blijft het bij een spelletje, en stopt het gedrag vanzelf. Indien niet, moet je misschien bijsturen. In de communicatie met ouders is het van belang dit gedrag te normaliseren.'

Beleid: Afspraken en omgangsregels kunnen regelmatig aangepast worden, geef betrokkenen de kans om zich hierover uit te spreken. Zolang iedereen zich er comfortabel bij voelt, is alles oké. Indien ouders dat belangrijk vinden, is een gescheiden kleedkamer misschien een oplossing.

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.);
Visie en beleid (3.2.);
Normatieve Lijst (Bijlage);
Toezicht (2.2.3.).

C3

Een meisje van 16 uit een streng gelovig gezin heeft een jongen van op school gezoend. Haar broertje vertelt aan tafel dat hij dat gezien heeft (C3).

CULTUUR

Een meisje van 16 uit een streng gelovig gezin heeft een jongen van op school gezoend. Haar broertje vertelt aan tafel dat hij dat gezien heeft (C3).

GROENE VLAG !

Een open gesprek over seksualiteit is niet in elk gezin vanzelfsprekend. In gezinnen met strikte normen over seksualiteit (bijvoorbeeld op basis van religie of cultuur) hebben jongeren minder vrijheid en experimenteer ruimte. Bovendien gelden in bepaalde gemeenschappen striktere normen over hoe je je moet gedragen om de familie-eer niet te schenden. Zorg om reputatieschade en je ouders niet te schande willen zetten, maakt dat jongeren dingen stiekem gaan doen. Op die manier gaan ze de confrontatie uit de weg. Voor meisjes gelden vaak striktere leefregels dan voor jongens.

Het gedrag van dit meisje (een jongen zoenen) is op zich volledig oké. De groene vlag krijgt een uitroep teken omdat het mogelijk is dat ze vanuit haar gezin negatieve reacties zal krijgen. Maar negatieve reacties van haar ouders maken haar gedrag op zich niet ongepast. Het kan wel voor een onveilige situatie voor het meisje zorgen. Daarom staat er (!) bij het criterium zelfrespect.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	oké	Het meisje heeft wellicht met wederzijdse toestemming gekust.
Vrijwilligheid	oké	Het meisje heeft waarschijnlijk vrijwillig gezoend.
gelijkwaardigheid	oké	De jongen met wie ze heeft gezoend is een leeftijdsgenoot.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Op 16 jaar zoenen is oké voor de ontwikkeling.
Gepast voor de context	oké	Er zijn geen gegevens bekend over de concrete context maar in de meeste contexten is een zoen geven oké.
Zelfrespect	oké (!)	Een zoen geven is op zich niet schadelijk voor het meisje. Het kan wel zijn dat de context van het meisje hier negatief op reageert. Als zij dit weet en hier goed mee kan omgaan, zodat ze niet in onveilige situaties terecht komt, blijft het criterium oké.

Reactie

Tegenover het meisje: Je hebt gezoend met een jongen. Omdat je broertje het verteld heeft, weten je ouders het nu ook. Hoe voel je je daarbij? Zoenen op 16 is oké als jullie dat beiden willen. Maar je ouders vinden dit misschien niet oké. Kan je dit met je ouders bespreken? Zou dit problemen opleveren voor je als je dat doet? Wat zou je een volgende keer anders willen doen, zodat je meer privacy hebt?

Tegenover de jongen: 'Je hebt aan je ouders verteld dat je zus heeft gezoend. Was dat oké voor haar? Hoe voel jij je daarbij? Het is goed dat je eerlijk bent en bezorgd bent voor de reputatie van je zus. Maar het is niet oké dat je iets vertelt wat zij niet wil. Ze moet dat zelf wel willen en op haar manier doen. Hoe zou je dat anders kunnen aanpakken?'

Tegenover de professional: Het gaat in deze situatie om een mogelijk verschil in normen: het thuismilieu zou het gedrag van het meisje kunnen problematiseren. In de communicatie met ouders is het van belang het gedrag te normaliseren en samen met het meisje en haar gezin te zoeken naar afspraken waar alle betrokkenen zich kunnen vinden.

Beleid: Omgaan met visieverschillen met ouders vergt dat je eigen visie duidelijk is, en dat je dat goed in communicatie kan brengen met ouders die bijvoorbeeld meer toezicht eisen.

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.); Communicatie met ouders,
Omgaan met cultuurverschillen (3.1.3.);
Emoties, coaching, psycho-educatie (2.2.3.).

C4

Vier jongens van 10 vallen een meisje van 15 lastig aan de bushalte. Ze maken seksueel getinte opmerkingen, komen dichterbij zodat ze omsingeld is. Twee jongens beginnen haar te betasten. Het meisje reageert eerst wat lacherig maar vraagt later tijdens het gebeuren herhaaldelijk om ermee te stoppen. Een derde jongen doet niets, hij kijkt alleen toe. Een vierde jongen uit het groepje zegt dat ze moeten stoppen en trekt het meisje uiteindelijk uit de kring.

CULTUUR

Vier jongens van 10 vallen een meisje van 15 lastig aan de bushalte. Ze maken seksueel getinte opmerkingen, komen dichterbij zodat ze omsingeld is. Twee jongens beginnen haar te betasten. Het meisje reageert eerst wat lacherig maar vraagt later tijdens het gebeuren herhaaldelijk om ermee te stoppen. Een derde jongen doet niets, hij kijkt alleen toe. Een vierde jongen uit het groepje zegt dat ze moeten stoppen en trekt het meisje uiteindelijk uit de kring (C4).

RODE VLAG

De jongens dringen zich op aan het meisje, eerst verbaal. Verder in het continuüm is er het gebruik van fysieke kracht of overmacht. Doordat de jongens in de meerderheid zijn en het meisje omsingelen, is er sprake van intimidatie en is de situatie ongelijkwaardig. De twee jongens overschrijden uiteindelijk de lichamelijke grenzen van het meisje. De derde jongen heeft eigenlijk een dubbele rol. Hij heeft niet ingegrepen, maar heeft zeker ook niet zelf iets gedaan. Hij kan het moeilijk hebben met zijn rol in de aanranding: schuldgevoel, schaamte, boosheid. De vierde jongen neemt zijn sociale verantwoordelijkheid en spreekt de jongens aan op hun gedrag, en probeert ze te stoppen.

We beoordelen het gedrag van de twee jongens die betasten:

Toestemming	- oké	Het meisje giechelt, wat door de jongens kan verstaan worden als toestemming. Het is echter duidelijk dat dit hier geen toestemming is. Ze vraagt ook herhaaldelijk om te stoppen.
Vrijwilligheid	- oké	De jongens zetten elkaar misschien onder druk om stoer te zijn. Maar dergelijke situaties zijn voor een meisje nooit vrijwillig.
Gelijkwaardigheid	- oké	Er is een grote overmacht, vier jongens tegenover één meisje.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Ook bij jongeren die vroeg interesse hebben is intimiderend gedrag eerder uitzonderlijk. In het leren verleiden, kan het zijn dat jongens nog niet goed weten hoe ze het moeten aanpakken, en zich met twee zekerder en sterker voelen. Als thuis en op straat andere normen gelden dan kan het belangrijk zijn dit aan te pakken.
Gepast voor de context	- oké	Ook in de publieke ruimte is dit gedrag niet oké, en kan dit beschouwd worden als een aanranding.
Zelfrespect	- oké	De jongens kunnen hier nadelige gevolgen van ondervinden: het meisje kan hier klacht over indienen.

Reactie

Tegenover de jongens: 'Jullie hebben dat meisje omsingeld en aangerand. Heb je het gevoel dat ze dat leuk vond? Hoe was dat voor jullie? (hier zullen er verschillende belevingen zijn). Het is goed dat jullie gestopt zijn. Voor dat meisje was dat heel vervelend, ze wou het niet en jullie waren met vier jongens, dat is een heel ongelijke situatie. Je valt niemand seksueel lastig, seks is iets dat je beiden moet willen. Dat mag dus nooit meer gebeuren. Als dit nog eens gebeurt, zullen we maatregelen nemen. Wat kan je nu doen om je te verontschuldigen bij dat meisje? Welke afspraken maken we hierover?'

Tegenover het meisje: 'Die jongens hebben je omsingeld en aangerand. Hoe was dat voor jou? Het is goed dat je dit vertelt. Het is niet oké, ze vallen je lastig. Dat mag dus nooit meer gebeuren. Als dit nog eens gebeurt, zullen we maatregelen nemen. Wat kunnen we nu doen om dit te vermijden? Wat kunnen we de jongens vragen? Welke afspraken maken we hierover?'

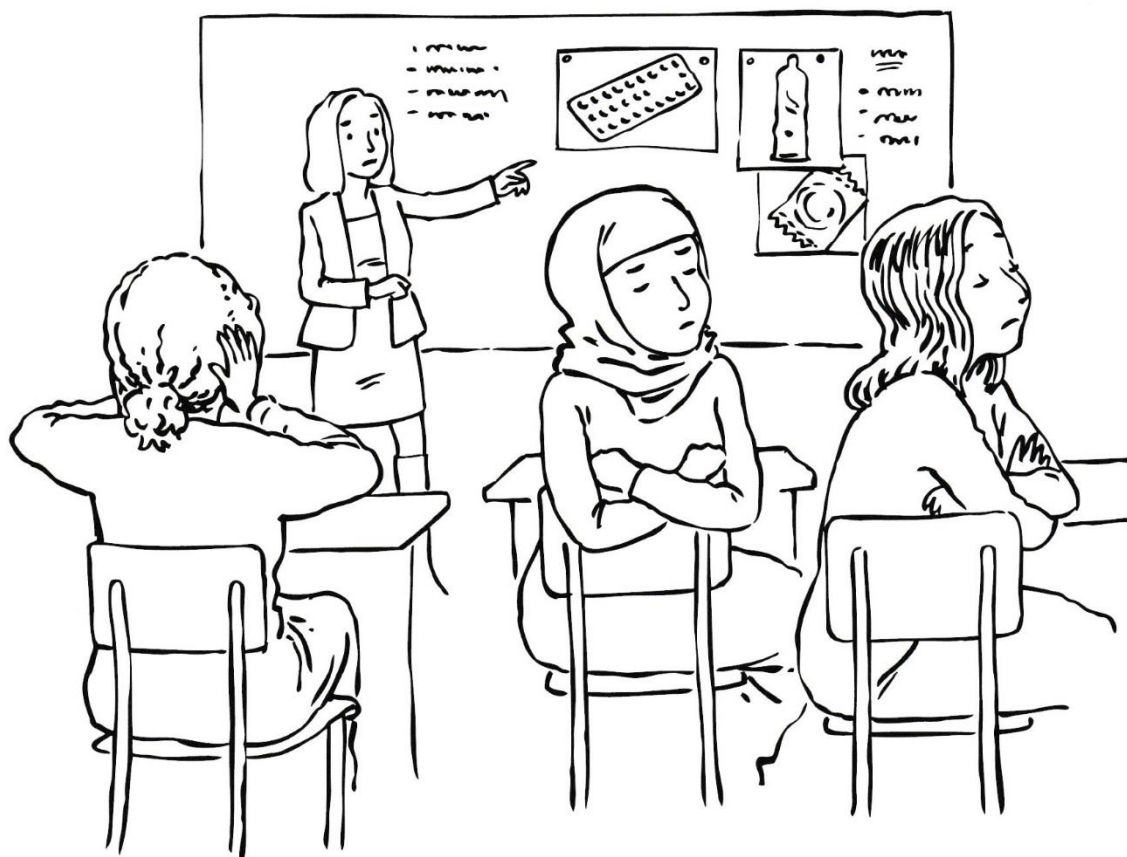
Beleid: toezicht aan bushaltes e.d. is vaak niet de taak van de school. Hoe kunnen hier afspraken worden gemaakt? Wat zijn maatregelen of straffen t.a.v. de jongens die je kan nemen?

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.);
Reactiewijzen bij rode vlag (2.2.2.);
Empathie, toezicht, herstel en straf (2.2.3.);
Interculturele communicatie, signalering (3.1.3.);
Toezicht, protocol (3.2.).

C5

Meisjes van 14 willen de seksuele vorming niet aanhoren en sluiten hun oren af met hun handen terwijl ze luid roepen.

CULTUUR

Meisjes van 14 willen de seksuele vorming niet aanhoren en sluiten hun oren af met hun handen terwijl ze luid roepen (C5).

GELE VLAG

Seksuele voorlichting behoort tot het lespakket, en is een belangrijk element in het ontwikkelen van weerbaarheid tegenover risico's zoals seksueel misbruik, ongewenste zwangerschap of een soa. Voor jongeren die thuis niet veel informatie of voorlichting krijgen, is de school de belangrijkste informatiebron.

Spreeken over deze onderwerpen is voor sommige groepen niet evident, en er bestaat binnen verschillende culturen een groot taboe om deze onderwerpen bespreekbaar te maken. Zonder steun van de ouders is het soms moeilijk jongeren te motiveren actief aan de lessen deel te nemen.

We beoordelen het gedrag van de meisjes:

Toestemming	- oké	De meisjes geven hier duidelijk geen toestemming voor; maar ook de leraar geeft geen toestemming want het onderwerp hoort tot het lesplanpakket.
Vrijwilligheid	oké?	De meisjes maken (vrijwillig) via hun protest duidelijk dat ze er niet mee akkoord zijn. Het is niet duidelijk of zij hiervoor onder druk staan.
Gelijkwaardigheid	- oké	Als zij met veel zijn die protesteren, maken zij het voor de leraar moeilijk om de les te geven.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Deze meisjes starten soms later met seksueel gedrag, maar een deel van de jongeren heeft alleszins nood aan deze informatie.
Gepast voor de context	- oké	Het is niet gebruikelijk dat leerlingen op die manier de inhoud van bepaalde lessen boycotten.
Zelfrespect	- oké	De meisjes komen op voor hun eigen waarden. Tegelijk is geweten dat gebrek aan informatie schadelijk kan zijn, en doen ze zichzelf tekort door geen informatie te willen.

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Jullie protesteren tegen deze lessen en maken het op die manier onmogelijk voor anderen om deze les te volgen of voor de leraar om de les te geven. Wat willen jullie duidelijk maken? Is dat een moeilijk onderwerp, of hebben jullie het gevoel dat het te vroeg is of dat dit niet hier zou moeten gebeuren? Het is goed dat jullie je mening hierover geven. Je mag echter de les niet boycotten. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Beleid: Overleg met ouders over de bedoeling van de lessen zou heel wat weerstand kunnen weghalen. Tegelijk is het goed om na te denken over een aanpak die voor die groep meisjes wel zou kunnen aanslaan.

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.);
Informatie, psycho-educatie, coaching (2.2.3.);
Omgaan met cultuurverschillen, in gesprek met ouders (3.1.3.);
Beleid rond educatie (3.2.).

C6

Twee meisjes van 13 maken een seksistische opmerking over de kleren van een passerend meisje van 17. Het meisje van 17 hoort dat.

CULTUUR

Twee meisjes van 13 maken een seksistische opmerking over de kleren van een passerend meisje van 17. Het meisje van 17 hoort dat (C6).

GELE VLAG

Het grootste deel van het seksueel grensoverschrijdend gedrag dat kinderen en jongeren meemaken is verbaal: een kwetsende opmerking, een verwijt, een vernedering. Jongeren zijn hier heel gevoelig aan, want ze zijn in de fase waarin ze de eigen identiteit nog aan het vormen zijn. De meeste jongeren confirmeren zich aan bepaalde sociale groepen en dit zal zichtbaar zijn in de stijl die ze in kledij e.d. volgen. Cultuurverschillen zijn op die manier soms heel duidelijk.

We beoordelen het gedrag van de twee meisjes die de opmerking geven:

Toestemming	- oké	De meisjes kiezen hier zelf voor. De voorbijgangster heeft niet gevraagd om die opmerking maar gaat ook niet duidelijk in verzet.
Vrijwilligheid	oké	De meisjes worden niet gedwongen om een opmerking te geven. Het derde meisje besliste wellicht zelf om de kleren aan te trekken.
Gelijkwaardigheid	- oké	Er is geen volledige gelijkwaardigheid. De meisjes zijn immers ongeveer even oud, maar de meisjes die de opmerking maken, zijn met twee. Het derde meisje kan hierdoor geïntimideerd zijn.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Het past bij de leeftijd van de meisjes om opmerkingen te geven over andere mensen. Tegelijk zijn ze oud genoeg om in te schatten wat het effect van hun woorden kan zijn.
Gepast voor de context	- oké	De meisjes lopen immers op openbaar terrein, op straat. Seksisme is nergens oké, ook niet op straat.
Zelfrespect	oké?	Niet duidelijk of zij hier zelf schade van ondervinden?

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Jullie geven een seksistische opmerking op dit meisje haar kledij. Wat is jullie gevoel, is zij te sexy gekleed? Hoe denk je dat jullie opmerking bij haar overkomt? Het is oké dat jullie een eigen stijl en idee hebben over kledij, maar het is niet oké dat jullie het meisje bekritisieren omwille van haar kledij. Iedereen is vrij, binnen bepaalde afspraken, om te kiezen.'

Beleid: Maak afspraken over kledij en laat de jongeren in die afspraken participeren; Seksistische opmerkingen kunnen de sfeer grondig verzieken, en een onveilig gevoel geven.

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.);
Ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag (Deel 2:1.2.2.);
Reactiewijzen bij gele vlag (2.2.2. en 2.2.3.).

C7

Een jongen en meisje van 15 zijn verstoppt in een kleedhokje. Het meisje toont haar borsten en ze strelen elkaar wederzijds.

CULTUUR

Een jongen en meisje van 15 zijn verstoppt in een kleedhokje.
Het meisje toont haar borsten en ze strelen elkaar wederzijds (C7).

GELE VLAG !

Jongeren krijgen soms thuis onvoldoende experimenteerruimte, waardoor het experimenteren zich zal verplaatsen naar andere plaatsen. Er zijn islamitische ouders die heel strikte leefregels stellen, met name voor hun dochters. Ze mogen niet met jongens omgaan, kuisheid is erg belangrijk en er wordt van hen verwacht dat ze vroeg trouwen en als maagd het huwelijk ingaan.

Zowel jongens als meisjes geven aan dat er op meisjes meer druk wordt gelegd en dat aan meisjes minder vrijheden toegestaan worden. Dit komt vanuit ouders, maar ook vanuit de bredere gemeenschap.

De vlag krijgt een uitroepteken omdat er vanuit de ouders mogelijk een negatieve reactie kan komen, en dat de jongeren mogelijk steun of bescherming nodig zullen hebben. Daarom staat er (!) bij het criterium zelfrespect.

We beoordelen het gedrag van de meisjes:

Toestemming	oké	Beide jongeren geven toestemming.
Vrijwilligheid	oké	Beide partijen beleven hun seksueel gedrag vrijwillig .
Gelijkwaardigheid	oké	Beide partners zijn gelijkwaardig .
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Het gedrag is leeftijdsadequaat : het bekijken en aanraken van elkaars lichaam is gedrag dat bij de seksuele ontwikkeling van 15-jarigen past.
Gepast voor de context	± oké	Het gedrag is niet helemaal oké voor de context: de seksuele daad vindt plaats in de beslotenheid van het kleedhokje, maar is wel een risico dat ze betraapt worden of dat iemand hen hoort.
Zelfrespect	- oké (!)	Het risico dat beiden problemen krijgen als iemand hiervan afweet is reëel, want ze zijn nog maar 15. De jongen zou dus kunnen aangeklaagd worden voor aanranding/schending van de eerbaarheid. Als ze dit risico zelf kunnen inschatten en dit kunnen hanteren, blijft het criterium oké.

Reactie

Tegenover de jongen en het meisje: 'Jullie strelen elkaar wederzijds, is het juist dat jullie dat beiden willen en oké vinden? Hoe beleven jullie dat? Het is oké om op die manier met seks bezig te zijn, jullie willen het allebei en jullie hebben er de leeftijd voor. Het is echter niet zo veilig, want mensen zouden jullie kunnen betrappen, en dan kunnen er vervelende gevolgen zijn. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de professional: Als jongeren met wederzijdse toestemming seksuele handelingen stellen, maar er afspraken zijn dat dat op school bijvoorbeeld niet kan, is het goed om dat gedrag te bekijken als een gewone regelovertreding. Politie inschakelen is hier niet nodig. Ouders verwittigen is evenmin nodig en zou de situatie voor de jongeren complexer en problematisch kunnen maken.

Beleid: Maak duidelijke afspraken over hoe op een dergelijk incident wordt gereageerd. Voor een gele vlag is het niet nodig de ouders in te lichten. Probeer in de mate van het mogelijke de privacy van de jongeren te bewaken.

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.); Experimenteerruimte (Deel 2:2.3.);
Observatievragen (2.1.6.); Pedagogische strategieën (2.2.3.);
Communicatie, omgaan met cultuurverschillen (3.1.3.);
Protocol en visie (3.2.).

C8

Twee meisjes van 15 uit eenzelfde vriendinnengroep hebben onbeschermd anale seks omdat ze maagd willen blijven. De meisjes zijn gelovig. Hun lief wil geen condoom gebruiken.

CULTUUR

Twee meisjes van 15 uit eenzelfde vriendinnengroep hebben onbeschermd anale seks omdat ze maagd willen blijven. De meisjes zijn gelovig. Hun lief wil geen condoom gebruiken (C8).

RODE VLAG

De afkomst van jongeren speelt mee in de leeftijd waarop ze seksuele ervaringen opdoen en in hoeveel verschillende partners ze hebben. Bij meisjes zijn vooral Turkse en Marokkaanse meisjes veel later met seksuele ervaring dan andere meisjes, maar doorlopen sneller hun seksuele carrière. Veel islamitische meisjes en ook sommige jongens krijgen van hun ouders mee dat ze als maagd moeten trouwen, waarbij zowel de religie als de goede naam van de familie wordt genoemd. Ouders hebben veel invloed op hoe de jongeren zich gedragen en wat voor normen ze hanteren. Jongeren weten wat hun ouders op dit vlak verwachten en stappen daar niet gemakkelijk overheen. Meisjes en jongens dienen als maagd het huwelijk in te gaan, maar beiden ervaren dat dit vaak voor jongens minder als bindend voorschrift geldt dan voor meisjes. Maagdelijkheid van meisjes hangt ook meer dan bij jongens samen met de goede naam en de eer van de familie. Vrouwen moeten deugdzzaam zijn en geen aanleiding geven tot geroddel en geen afbreuk doen aan de sociale positie van de familie.

We beoordelen het gedrag van de meisjes:

Toestemming	± oké	De meisjes stemmen toe in anale seks om maagd te blijven. Het is belangrijk om uit te maken of zij dat ook echt leuk vinden, of enkel toestemmen om hun lief niet kwijt te raken.
Vrijwilligheid	± oké	Er is geen sprake van volledige vrijwilligheid, omdat zij dit doen onder de culturele druk om hun maagdelijkheid niet te verliezen.
Gelijkwaardigheid	- oké	Er hangt bij meisjes veel af van die maagdelijkheid, jongen en meisje staan hier niet in een gelijkwaardige positie.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Anale seks is voor de jongeren die het doen pas een latere stap, na eerst orale en genitale seksuele ervaringen.
Gepast voor de context	oké?	Niet bekend.
Zelfrespect	- oké	Door onbeschermd seks te hebben, lopen zij een risico op soa's.

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Jullie vertellen dat jullie onbeschermd anale seks hebben, omdat het belangrijk is maagd te blijven. Jullie lief wil geen condoom gebruiken. Voelen jullie zich daar goed bij? Hoe reageren jullie jongens? Vinden zij die maagdelijkheid ook belangrijk? Hoe belangrijk is seks voor hen? En voor jullie? Het is oké om seksuele ervaringen op te doen als jullie dat allebei willen, maar wat jullie doen is niet helemaal ongevaarlijk. Het is niet oké om zonder condoom te vrijen. Is het voor jullie mogelijk om andere afspraken te maken met de jongens?'

Beleid: Doorverwijzing voor consultatie naar een arts die met deze vragen kan omgaan. Psycho-educatie omtrent veilig vrijen en onderhandelen.

Meer weten?

Toepassing cultuur (2.1.5.);
Strategieën bij rode vlag (2.2.2.);
Informatie, psycho-educatie, coaching, toezicht (2.2.3.);
Signalering (3.1.3.);
Visie en beleid (Zorg en educatie 3.2.).

G1

Een jongen van 6 gaat naar school in een jurkje.

GENDER

Een jongen van 6 gaat naar school in een jurkje (G1).

GROENE VLAG !

Het kind moet de vrijheid hebben om diverse genderrollen aan te nemen en hiermee te experimenteren. Daarom krijgt zijn gedrag een groene vlag. De vlag krijgt een uitroepteken omdat het mogelijk is dat de omgeving (op school) negatief reageert op het gedrag van deze jongen. Door dergelijk gedrag van de omgeving kan het kind zich beperkt gaan voelen en dit kan invloed hebben op zijn ontwikkeling. Daarom staat er (!) bij de criteria vrijwilligheid en zelfrespect.

Omwille van de jonge leeftijd van het kind zullen de ouders hier de beslissing nemen. Zij zullen zoeken naar een oplossing tussen tegemoet komen aan de wensen van het kind en hem beschermen tegen eventuele negatieve reacties vanuit de context.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	oké	Het kind geeft zelf aan dat het een jurk wil dragen.
Vrijwilligheid	oké (!)	Het kind kiest hier zelf voor, maar is niet steeds al voldoende weerbaar om met afwijzing om te gaan.
Gelijkwaardigheid	nvt	
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Kinderen kunnen in hun ontwikkeling experimenteren met verschillende genderrollen en -gedrag.
Gepast voor de context	oké	Zijn kleding is niet ongepast. Gendervariante kinderen kunnen wel door andere kinderen ernstig geplaagd of gepest worden, en staan vaak alleen tegenover een groep. De school moet hier een veilige context bieden.
Zelfrespect	oké (!)	Deze wens van het kind is op zich oké. Het kind verbieden zich te kleden zoals het zich voelt kan schadelijk zijn. Anderzijds blijkt dat gepest worden één van de grootste problemen is waarmee deze jongeren te kampen krijgen. Als ouder of begeleider ga je anticiperen op mogelijke reacties van de omgeving om te vermijden dat het kind uitgesloten of gepest wordt.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Je wil in een jurkje naar school. Zou je dat leuk vinden? Het is oké om je als meisje te kleden als jij je daar goed bij voelt. Hoe denk je dat de andere kinderen dat zouden vinden? Als andere kinderen je zouden plagen of uitlachen hiermee kom je dat best onmiddellijk vertellen, dan kunnen wij jou helpen. Zie je dat zitten?'

Tegenover de professional: 'Je kan werken aan genderdivers gedrag en bij de kinderen in je klas het gesprek hierover stimuleren. Steun het kind en geef aan dat jongens best meisjesachtig mogen zijn en omgekeerd. Geef aan dat uitlachen of uitsluiten niet kan.'

Beleid: Je maakt best ruimte voor diversiteit op vlak van genderexpressie. Grijp deze situatie aan om met de leerlingen afspraken te maken

Meer weten?

Toepassing gender (2.1.5.);
Informeren, emoties uitklaren, coachen (2.2.3.);
Kennis en empathie (3.1.3.);
Visie en afspraken (3.2.).

G2

Drie meisjes van 6 leveren commentaar op twee klasgenootjes die liever voetballen met de jongens.

GENDER

Drie meisjes van 6 leveren commentaar op twee klasgenootjes die liever voetballen met de jongens (G2).

GELE VLAG

Kinderen experimenteren met verschillende genderrollen en -gedragingen. Ze hebben dit nodig om hun identiteit te ontdekken. Niettemin is er steeds een spanningsveld. Elke maatschappij heeft bepaalde regels over hoe jongens en meisjes moeten zijn. Kinderen nemen vanaf de leeftijd van 2 jaar genderstereotypen over in hun spelgedrag. Het is tevens vanaf 2 à 3 jaar dat ze familie, vriendjes en zichzelf benoemen als meisje of jongen. Vanaf 4 à 6 jaar gebruiken ze 'genderscripts': gebeurtenissen en activiteiten worden in gegenderde categorieën gestoken.

Deze zogenaamde gendernormen gelden voor iedereen. De sociale omgeving reageert vaak afwijzend wanneer een jongen zich 'verwijfd' gedraagt of een meisje 'stoere' dingen doet. We verwachten dat jongens zich jongensachtig en meisjes zich meisjesachtig voelen én gedragen. Gedrag dat hiervan afwijkt wordt bestraft. Dit noemt men wel eens genderisme: discriminatie op basis van gendernormen. Dit kan echter beschadigend zijn.

We beoordelen het gedrag van de fluisterende meisjes:

Toestemming	± oké	De fluisterende meisjes doen het uit eigen beweging. De voetballende meisjes vragen niet om uitgesloten te worden uit de groep.
Vrijwilligheid	± oké	Bij de fluisterende meisjes kan er een vorm van groepsdruk aanwezig zijn. De voetballende meisjes kunnen zich niet aan de commentaar onttrekken.
Gelijkwaardigheid	oké	Het zijn leeftijdsgenootjes.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké?	Kinderen nemen de gender-stereotypen over in hun gedrag en beoordeling.
Gepast voor de context	nvt	Niet van toepassing. De context mag in wezen niets uitmaken bij de beoordeling van het gedrag van de fluisterende meisjes.
Zelfrespect	oké?	Het is niet duidelijk of de fluisterende meisjes hier zelf schade van ondervinden.

Reactie:

Tegenover de groep fluisterende meisjes: 'Jullie hebben commentaar op de meisjes die voetballen. Wat stoort jullie? Waar hebben jullie het moeilijk mee? Hoe komt jullie commentaar over op de andere meisjes? Het is oké om je eigen keuzes te maken, ieder mag kiezen hoe hij of zij zich gedraagt of kleedt, of aan welk spel hij of zij deelneemt. Maar je mag de andere niet uitsluiten of pesten wegens de keuzes die zij maken. Dat kan kwetsend zijn voor hen. Welke afspraken kunnen we hierover maken?'

Tegenover de professional: 'Als begeleider moet je hier verder wat mee doen. Als je reactie geeft, moet je ervoor zorgen dat de context veilig genoeg is om verschillende rollen te exploreren, zowel jongens- als meisjesachtig zodat ze vrij zijn om verschillende identiteiten te exploreren.'

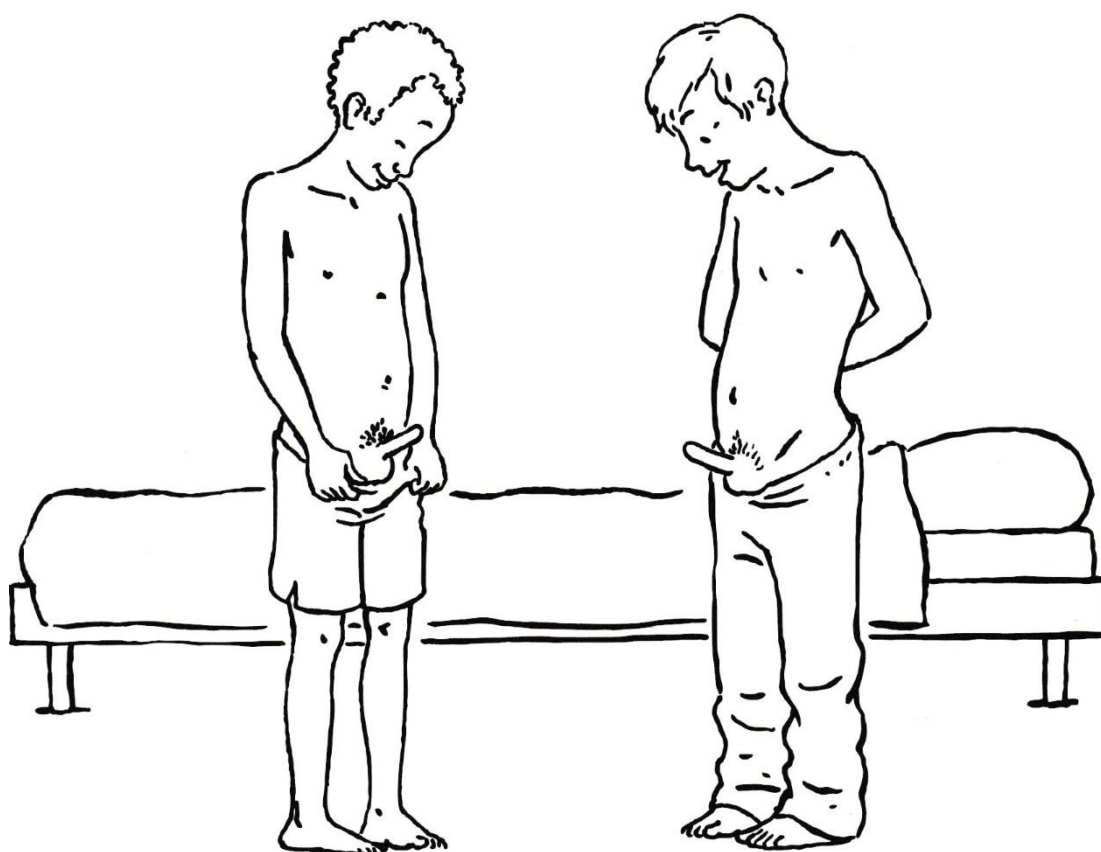
Beleid: Goed toezicht kan pesterijen voorkomen. Bij pesterijen is het belangrijk de meisjes aan te spreken op hun gedrag.

Meer weten?

Toepassing gender (2.1.5.);
Emoties uitklaren, empathie, disfunctionele gedachten, toezicht (2.2.3.);
Stereotiepe opvattingen (3.1.4.);
Visie, afspraken en toezicht (3.2.).

G3

Twee jongens van 10 logeren bij elkaar. Ze laten hun erectie zien.

GENDER

**Twee jongens van 10 logeren bij elkaar.
Ze laten hun erectie zien (G3).**

GROENE VLAG

De puberteit is een periode van innerlijke onzekerheden. Er vinden verschillende veranderingen in het lichaam plaats. De aandacht voor het eigen lichaam en dat van de andere neemt toe. Ze staan open voor gemeenschappelijke seksuele activiteiten met leeftijdsgenoten, dikwijls van het eigen geslacht.

Seksualiteit wordt iets voor in de persoonlijke sfeer: de contacten met de andere sekse worden persoonlijker en individueler. Gezamenlijke masturbatie schept positieve gevoelens en affectieve banden die de adolescenten bindt. Er is geen rechtstreeks verband tussen wederzijdse masturbatie en het hebben van een homoseksuele voorkeur.

Stel dat één van de jongens wel druk ervaart om iets te doen waar hij nog niet aan toe is, dan wordt het gedrag wel geel.

We beoordelen het gedrag van de jongens:

Toestemming	oké	In deze situatie gaat het om twee jongens die bij elkaar overnachten, ze laten elkaar hun erectie zien. Misschien masturberen ze samen.
Vrijwilligheid	oké	We zien dat geen van beiden de ander onder druk zet
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn beiden even oud. Indien één van de jongens homoseksuele gevoelens heeft, zal de beleving kunnen verschillen. Meestal wordt dit maar op latere leeftijd echt duidelijk.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Pubers staan open voor gemeenschappelijke seksuele activiteiten met leeftijdsgenoten, dikwijls van het eigen geslacht.
Gepast voor de context	oké	Het speelt zich af in de besloten ruimte van de slaapkamer.
Zelfrespect	oké	Ze hebben geen nadelige gevolgen van dit gedrag.

Reactie

Tegenover de jongens: Niets doen. Of bevestigen: 'jullie hebben erecties vergeleken, hoor ik. Was dat oké, hoe voelde dat? Het is oké om dit te doen als jullie dat beiden goed vinden. Het hoort bij groot worden. Als iemand het niet meer leuk vindt, moet je stoppen.'

Tegenover de professional: Seksueel gedrag niet problematiseren.

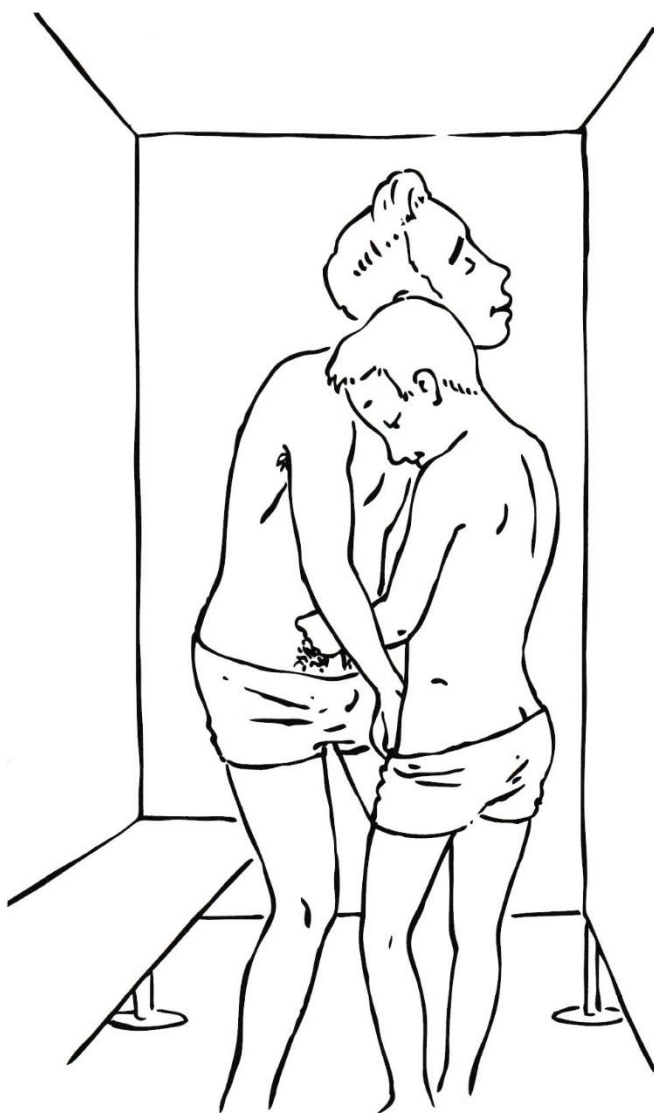
Beleid: Ruimte voor experimenteelgedrag, privacy en toezicht, visie.

Meer weten?

Toepassing gender (2.1.5.);
Normatieve lijst (bijlage);
belang van positieve ervaringen (Deel 2:1.1.4.);
Accepteren van seksueel gedrag, informeren, emoties bespreken (2.2.3.);
Kennis en empathie, communicatie (3.1.3.);
Visie en afspraken (3.2.).

G4

Twee jongens van 11 en 17 masturberen elkaar in het kleedhokje van het zwembad.

GENDER

Twee jongens van 11 en 17 masturberen elkaar in het kleedhokje van het zwembad (G4).

RODE VLAG

De jongen van 11 staat aan het begin van zijn puberteit, ontdekt masturbatie en geniet misschien van de aandacht. De jongen van 17 is al een ontwikkelingsstadium verder en seksualiteit is voor hem wellicht al een gegeven. Verschillende sociale wetenschappers spreken van seksueel misbruik bij jongeren bij een leeftijdsverschil van 5 jaar en meer, omdat de ontwikkelingsnaden te veel verschillen. Bij jongeren onder de 15 jaar hanteren we omwille van de veiligheid een maximum leeftijdsverschil van 3 jaar. De oudste jongen moet beseffen dat de ander veel jonger is en nog niet toe is aan seksuele handelingen. Hij moet in staat zijn zichzelf te begrenzen en daarbij zijn overtuigingen als 'gelijkwaardigheid tussen twee partijen is een must bij seks' belangrijk. Op zich is er geen rechtstreeks verband tussen wederzijdse masturbatie tijdens de puberteit en het hebben van een homoseksuele voorkeur. Homojongens hebben vaak een partner die een aantal jaren ouder is. Tegelijk zien we in onderzoek dat er meer seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld wordt gerapporteerd bij holebi-jongeren. 27% van de holebi-jongeren maakte al seksueel grensoverschrijdend gedrag mee vóór de leeftijd van 18 jaar.

We beoordelen het gedrag van de jongen van 17:

Toestemming	oké	Beide jongens willen dit doen.
Vrijwilligheid	± oké	Beide jongens lijken ervan te genieten op de tekening, ook de jongen van 11, de kans bestaat echter dat de jongen van 11 zich onder druk voelt gezet of al stappen zet waar hij nog niet aan toe is.
Gelijkwaardigheid	- oké	Een leeftijdsverschil van meer dan 3 jaar is gevaarlijk omdat de verhouding tussen beiden niet gelijkwaardig genoeg is.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Het ontwikkelingsverschil tussen beide jongens is te groot, de kans bestaat dat de jongen van 11 al stappen zet waar hij nog niet aan toe is.
Gepast voor de context	± oké	Een kleedhokje in een openbaar zwembad is geen privéruimte. Je bent misschien niet zichtbaar, maar wel bijvoorbeeld hoorbaar, en het is een openbare plaats. Hierdoor kunnen de zeden van anderen geschaad worden (openbare zedenschennis).
Zelfrespect	- oké	Dit kan een effect hebben op het zelfrespect van de oudere jongen. Hij kan zich schuldig voelen. Er kunnen maatregelen tegen hem genomen worden omdat hij zich als een pleger gedraagt.

Reactie

Tegenover de jongen van 17: 'Je trekt een jongen van 11 af, stemt hij daar in toe? Hoe is dat verlopen? Heb je zicht op hoe hij dat ervaren heeft? Dit gedrag mag je alleen doen met leeftijdsgenoten, ook al kwam het initiatief van de andere jongere. Het leeftijdsverschil tussen jullie beiden is te groot. We kunnen dit beschouwen als misbruik. Je kan dit ook niet doen in het zwembadhokje want er is te weinig privacy. Dit mag dus niet meer gebeuren, anders moeten we verdere stappen ondernemen. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de jongen van 11: 'Die jongen van 17 en jij hebben wederzijds piemel afgetrokken. Heb je daarin toegestemd? Hoe is dat verlopen? Hoe heb jij dat ervaren? Dit gedrag is oké als het onder leeftijdsgenoten gebeurt, en als beiden akkoord zijn. Anders wordt het beschouwd als misbruik. Ook het zwembad is niet de goede plaats om dit te doen, er is niet genoeg privacy. Dit kan niet opnieuw gebeuren, wat kunnen we doen om dat te voorkomen?'

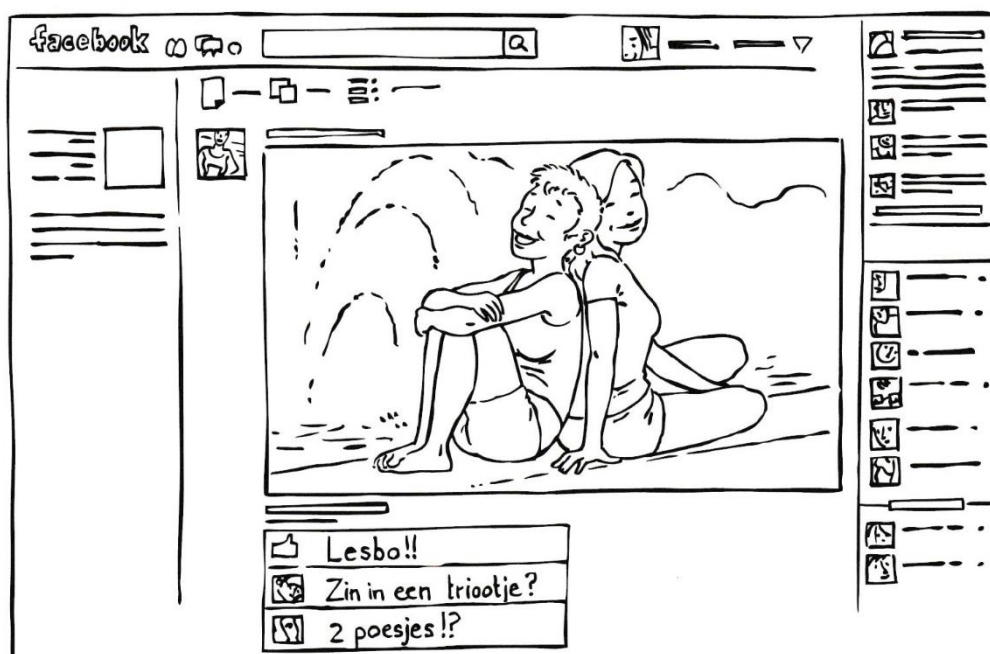
Beleid: Ook bij niet-gemengde activiteiten, kan toezicht belangrijk zijn. Onderzoek ook andere gelegenheden waar jongens zich zouden kunnen afzonderen. Communicatie met alle partijen, ook met de ouders, zal zorgvuldig moeten verlopen. Volg het protocol en bekijk welke maatregelen er kunnen worden genomen.

Meer weten?

Toepassing gender (2.1.5.); Seksueel grensoverschrijdende ervaringen (Deel 2:1.2.2.); Geweten, coaching, toezicht, straffen en herstel (2.2.3.); Communicatie, signalering (3.1.3.); Visie, toezicht en afspraken (3.2.); Protocol (3.2.).

G5

Twee lesbische meisjes van 14 zetten hun foto op Facebook en krijgen negatieve reacties.

GENDER

Twee lesbische meisjes van 14 zetten hun foto op Facebook en krijgen negatieve reacties (G5).

GROENE VLAG !

Er bestaan gedragsregels op internet, over hoe je je hoffelijk gedraagt op sociale media. 'Plaats geen kwetsende boodschappen of pestberichten' is daar één van. De personen die de meisjes beledigen respecteren deze regel niet. De meisjes kunnen zich hier tegen wapenen door een steunend netwerk en bijvoorbeeld positieve reacties bij hun foto. Dit laat zien dat er verschillende meningen zijn en dat zij ook steun krijgen uit hun omgeving. De vlag krijgt een uitroepteken omdat het van belang is met de meisjes het gesprek aan te gaan over wat ze delen via sociale media. Daarom staat er (!) bij de criteria context en zelfrespect.

Een groot publiek kan de foto's en de kwetsende commentaren zien. Daarom is het zo belangrijk dat je controleert wie er toegang heeft tot je profiel, en dat je je privacy instellingen aanpast zodat je zelf kunt bepalen wie wat ziet. Door bijvoorbeeld de groep mensen die foto's vanop je profiel kan zien, te beperken, installeer je al meer gelijkwaardigheid. Bij seksueel cyberpesten zit het schadelijke karakter vooral in de ruime verspreiding, het blijvend karakter, de anonimiteit, de lage drempel en het feit dat men er niet kan aan ontsnappen. Het gaat vooral over kwetsende seksuele opmerkingen of boodschappen, beelden en foto's (ongewenste sexting). Meisjes worden vaker gepest (26%) en zijn meer van streek (20%) dan jongens. 13 tot 14 jarigen worden het vaakste gepest (26%) maar het zijn de jongste kinderen die er het meest schade van ondervinden (21%) (Net children go mobile, 2014).

We beoordelen het gedrag van de lesbische meisjes:

Toestemming	oké	De meisjes kiezen zelf om hun status bekend te maken en kunnen de negatieve commentaren hanteren.
Vrijwilligheid	oké	De meisjes maken, door foto's van henzelf als koppel op hun Facebook-profiel te plaatsen, hun seksuele identiteit bekend. Dit kan deel uitmaken van hun coming-out.
Gelijkwaardigheid	oké	De meisjes zijn qua leeftijd gelijkwaardig aan elkaar. Een relatie tussen twee meisjes is gelijkwaardig aan een heteroseksuele relatie.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Het updaten van je relatiestatus, het posten van foto's met je lief, vrienden op je sociale mediaprofiel zijn voorbeelden van gedrag dat jongeren stellen. De sociale media spelen in het leven van jongeren een belangrijke rol bij het ontdekken van hun seksuele oriëntatie, het leggen van contacten met leeftijdsgenoten en het vorm geven aan je eigen identiteit.
Gepast voor de context	oké (!)	Sociale media zijn voor jongeren een medium om info over hun relatiestatus te geven. Eventuele negatieve reacties kunnen beperkt worden door de privacy-instellingen aan te passen, te begrenzen wie je als Facebook-vriend accepteert, te weten hoe je omgaat met sommige reacties,...
Zelfrespect	oké (!)	Uitkomen voor je relatie en je niet schamen kan je sterker maken. Negatieve commentaar krijgen kan schaamte opwekken en eventueel de reputatie van de meisjes beschadigen maar doet geen afbreuk aan het recht van deze meisjes om een koppel te zijn.

Reactie

Tegenover de meisjes: 'Jullie hebben negatieve commentaar gekregen, dat vind ik niet leuk. Hoe komt dat bij jullie over? Het is goed dat jullie zich daardoor niet laten beperken. Het is niet fout om je foto's online te plaatsen en je status bekend te maken, denk alleen goed na hoe je dat doet en wie je toelaat op je profiel. Welke stappen zou je best ondernemen tegen de pesters? Hoe kan je leren omgaan met negatieve reacties en je privacy online bewaken?'

Tegenover de professional: 'Ook als je de pesters niet kent, kan je niet nalaten om hierop te reageren. Spreek de pesters rechtstreeks aan op Facebook, of als je ze persoonlijk kent, in real life. Geef aan dat dit gedrag niet kan en dat zij hun excuses moeten aanbieden aan de meisjes die ze gepest hebben.'

Beleid: Omgaan met hoe kinderen en jongeren op sociale media leven, is een deel van het educatieve beleid. Daarnaast is het goed om alert te zijn op elke vorm van genderspecifiek pesten.

Meer weten?

Toepassing gender (2.1.5.); Nieuwe media (Deel 2:1.1.4. en 1.2.2.); Reageren bij gele vlag (2.2.2.); Informeren, coaching, psycho-educatie, toezicht (2.2.3.); Visie, toezicht en afspraken (3.2.).

G6

Een jongen van 13 hangt pornografische foto's aan de muur van zijn kamer om er regelmatig mee te masturberen.

GENDER

Een jongen van 13 hangt pornografische foto's aan de muur van zijn kamer om er regelmatig mee te masturberen (G6).

GELE VLAG

In België keken 7 op 10 jongeren in België al naar porno en dat is exact gelijk aan het wereldgemiddelde. Hier is wel een duidelijk genderverschil waar te nemen: meisjes consumeren minder porno dan jongens. Meisjes beginnen er na hun eerste seksuele ervaringen pas mee. Bij jongens daarentegen is het zo dat je op de leeftijd van 18 jaar er bijna geen meer kan vinden die nog geen porno hebben gezien. Jongens kijken niet alleen meer, maar zijn hier meer open over en schamen zich minder. Het kan zelfs statusverhogend werken in de zin dat een jongen hiermee aantoont dat hij veel seksuele interesse heeft en zo aan een genderstereotiep beeld van mannelijkheid beantwoordt. Op die manier kan het gedrag van de jongen uit deze situatie begrepen worden: door expliciet zijn gevoelens van seksuele opwinding en aantrekking te tonen wil hij een reactie uitlokken of provoceren. Hiermee benadrukt hij het idee van een stoere macho, die seksueel actief is.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	± oké	De jongen kiest dit gedrag zelf. Mensen die toevallig op zijn kamer komen, hebben echter geen boodschap aan pornografische posters.
Vrijwilligheid	± oké	Het gedrag op zich – masturberen in de eigen slaapkamer – stoort niemand. De posters kunnen als storend ervaren worden.
Gelijkwaardigheid	nvt	
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Masturberen is normaal gedrag voor een 13-jarige jongen. Circa 68% van de tienerjongens en 31% van de tienermeisjes masturbeert. Masturbatie heeft een belangrijke en gezonde functie. De puber ontdekt de seksuele aspecten van het eigen lichaam. Circa 90% van de 19-jarige jongens masturbeert. Gemiddeld is dit vijfmaal per week. 60 tot 70% van de meisjes masturberen wanneer ze de leeftijd van 20 jaar bereikt hebben. Zij masturberen minder vaak dan jongens.
Gepast voor de context	± oké	Toch is deze situatie niet helemaal oké voor de context, omdat de foto's expliciet aan de muur hangen en bezoekers zouden choqueren. De moeder van de jongen, familieleden, vrienden, kleine kinderen kunnen bijvoorbeeld de slaapkamer binnenkomen of de foto's van buitenaf zien. De slaapkamer van de jongen is privé, maar aan de andere kant is het ook een stuk publiek: iedereen die binnenkomt wordt (ongevraagd) geconfronteerd met pornografische foto's.
Zelfrespect	oké?	Kan imagoschade of winst inhouden?

Reactie

Tegenover de jongen: 'Je gebruikt de posters om te masturberen, werkt dat zo? Hoe voel je je daarbij? Ik maak me zorgen dat ook anderen dat kunnen zien hangen. Het is oké om soms porno te gebruiken, maar zorg er dan voor dat ze in je kast liggen of hangen, dan moet niemand er ongevraagd mee geconfronteerd worden.'

Tegenover de professional: Masturberen en porno gebruiken is nogal genderspecifiek. Omdat er veel vrouwelijke begeleiders zijn, kan dat voor de begeleider soms wat moeilijk liggen. Een beter begrip en kennis van jongens in ontwikkeling kan helpen.

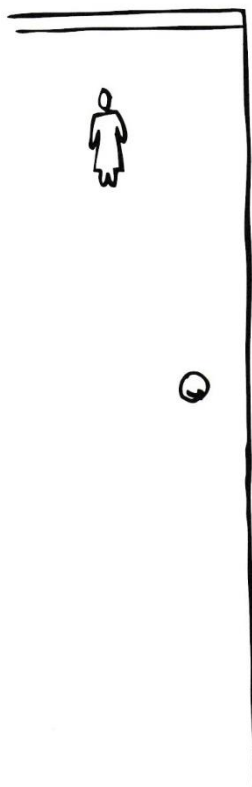
Beleid: Maak afspraken op wat waar mogelijk is, zorg voor privacy voor seksueel gedrag.

Meer weten?

Toepassing gender (2.1.5.); Normatieve Lijst (Bijlage); Reageren bij gele vlag (2.2.2.); Empathie, toezicht (2.2.3.); Kennis en empathie, communicatie (3.1.3.); Visie en beleid (3.2.).

Een meisje van 16 neemt al een tijdje puberteitsremmers en beslist dat ze als jongen door het leven wil gaan. Ze verandert haar naam en looks.

GENDER

Een meisje van 16 neemt al een tijdje puberteitsremmers en beslist dat ze als jongen door het leven wil gaan. Ze verandert haar naam en looks (G7).

GELE VLAG

Om in aanmerking te komen voor puberteitsremmers moet er langere tijd sprake zijn van ernstige genderdysforie gevoelens, en zijn de gevoelens begonnen of toegenomen in de puberteit.

Er gaat een intensief en langdurig begeleidingsproces aan vooraf, waardoorheen men de jongere zo goed en volledig mogelijk probeert voor te bereiden op het moment dat hij of zij zijn 'coming-out' naar de buitenwereld doet. De omgeving (context) is voor genderdysforie jongeren echter nog verre van ideaal en vertrekt nog steeds vanuit het strikte man/vrouwonderscheid.

Vaak krijgen transgenderkinderen te maken met leerproblemen en/of pesterijen wegens hun genderexpressie. Daarom is het goed om samen met leerkracht en ouders af te stemmen op wat beslist wordt in verband met het kind. Zo is de overgang naar een andere school of een ander leerjaar een goed moment om de wissel in sekserol in te voeren.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	oké	Het meisje maakt hier zelf een keuze.
Vrijwilligheid	oké	Doorgaans is de beslissing het resultaat van een lang beslissingsproces waarbij het meisje intensieve (medische en psychologische) begeleiding krijgt van een gespecialiseerd team, en waarbij haar autonomie wordt gerespecteerd.
Gelijkwaardigheid	nvt	Niet van toepassing.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Puberteitsremmers houden de ontwikkeling van de secundaire geslachtskenmerken tegen. De leeftijd van 16 jaar wordt beschouwd als een scharnierleeftijd in dit proces omdat je vanaf die fase al een voldoende inzicht hebt in je eigen seksuele identiteit en oriëntatie. Vanaf 16 jaar kunnen ook geslachtshormonen worden toegediend, waardoor het lichaam mannelijker of vrouwelijker wordt. In tegenstelling tot puberteitsremmers zijn de gevolgen van geslachtshormonen niet meer omkeerbaar.
Gepast voor de context	± oké	De omgeving (context) is voor genderdysforie jongeren echter nog verre van ideaal en vertrekt nog steeds vanuit het strikte man-/vrouwonderscheid. Bijvoorbeeld op school, in de toiletten, bij activiteiten, gaat men uit van de klassieke tweedeling man/vrouw en niet vanuit de diversere realiteit op vlak van seksuele identiteit die voor transgenderjongeren aan de orde is. Maar belangrijk hier om weten is dat er hier oplossingen voor bestaan.
Zelfrespect	± oké	Het kiezen voor je eigen seksuele identiteit, is van fundamenteel belang voor je eigenwaarde en je zelfrespect . Wanneer de beleefde genderidentiteit niet in overeenstemming is met het biologisch geslacht dat bij de geboorte is vastgesteld, kan dit een enorme psychische spanning veroorzaken. Het is nodig om deze keuze bewust te maken en positieve steun vanuit je omgeving helpt om hier goed mee om te gaan. Tegelijk is het geen evidentie, en zijn kinderen vaker het slachtoffer van pesterijen.

Reactie

Tegenover de jongere: 'Je kiest om je naam en je looks te veranderen. Hoe is dat voor jou? Ik vind dat een hele stap. Hoe denk je dat andere jongeren daar zullen op reageren? Het is oké om tijd te nemen om je seksuele identiteit en je oriëntatie te ontdekken en uit te drukken. Wij zullen je daarin begeleiden en je steunen waar nodig. Het is niet oké dat je hierom uitgestoten, geplaagd of gediscrimineerd zou worden. Hoe kunnen we dit aanpakken?'

Beleid: Uitgangspunten bij het beleid is dat niemand wegens zijn genderidentiteit gediscrimineerd kan worden. Maak afspraken rond situaties van toiletbezoek, kleedkamers, naamsverandering e.d. en zorg dat iedereen zich daaraan kan houden.

Meer weten?

Toepassing gender (2.1.5.); Empathie, emoties (2.2.3.);
Communicatie en omgaan met ouders (3.1.3.);
Visie en beleid (3.2.).

G8

Een man van 27 zoekt contact via een datingapp voor homo's en vraagt aan een jongen van 15 om een naaktfoto van zichzelf op te sturen.

GENDER

Een man van 27 zoekt contact via een datingapp voor homo's en vraagt aan een jongen van 15 om een naaktfoto van zichzelf op te sturen (G8).

ZWARTE VLAG

Het komt vaak voor dat een volwassen pleger eerst vertrouwen inwint en een relatie opbouwt met de jongere, en pas daarna, stap voor stap, seksuele toenadering zoekt. Dit proces wordt ook 'grooming' genoemd.

Voor de jongen van 15 zelf geldt de rode vlag, hoewel hij slachtoffer is, want dit voorval kan vooral zijn zelfrespect beschadigen. De jongen kan beter opletten welke seksuele content hij van zichzelf via internet verspreidt.

We beoordelen het gedrag van de volwassen man:

Toestemming	oké	Er is sprake van toestemming, de jongere stemt ermee in om de foto van zichzelf te versturen.
Vrijwilligheid	- oké	De jongen van 15 heeft bovendien zelf de datingapp in gebruik genomen en deed dit niet onder druk of chantage. Wegens de ongelijke machtsverhouding tussen beiden komt de vrije wil van de jongen in het gedrang.
Gelijkwaardigheid	- oké	Tussen de volwassen man van 27 en de tienerjongen is er grote ongelijkwaardigheid.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	De man van 27 moet zelf al kunnen inschatten en redelijkerwijs weten dat hij geen naaktfoto's van een 15-jarige moet vragen, en ook dat de leeftijd op internet vaak niet overeenkomt met de werkelijkheid. Je beschikt op internet simpelweg niet over voldoende identiteitsgegevens hierover. Het gaat om een volwassen persoon die seksueel gedrag vertoont ten aanzien van een minderjarige. Dit zijn zelfs strafbare feiten want de jongere is nog geen 16 jaar.
Gepast voor de context	- oké	Ook de context is niet oké: het is sowieso een slecht idee om identificeerbare sexy foto's door te sturen. Zeker foto's waar ook je hoofd op staan kunnen je in de problemen brengen. Zulke foto's kunnen verder verspreid worden en een eigen leven gaan leiden.
Zelfrespect	- oké	Uiteindelijk kan het zelfrespect van de volwassen man in het gedrang komen, wanneer er klacht tegen hem wordt ingediend wegens het in bezit hebben van of verspreiden van kinderporno.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Je hebt een foto doorgestuurd, waarop je goed herkenbaar bent. Ik denk dat die man daar wel blij mee is. Hoe voel jij je daarbij? Het is goed dat je dit vertelde. Want het is niet oké dat die man je vraagt om naaktfoto's door te sturen. Je moet opletten met wat je op internet doet want je weet niet wat die man met die foto's van plan is. Naaktfoto's waarop je herkenbaar staat, doorsturen naar iemand die je niet goed kent, is geen goed idee. Welke afspraken gaan we maken hierover? Hoe kunnen we gerust zijn dat je niets verkeers doet? Als dat nog eens gebeurt zullen we je toegang tot internet beter moeten controleren. We moeten overwegen om een aangifte te doen.'

Beleid: Toezicht op wat jongeren op internet doen is belangrijk. Maak afspraken en zorg voor psycho-educatie op vlak van mediawijsheid. Dit incident zal moeten gemeld worden.

Meer weten?

Toepassings gender (2.1.5.);
Seksueel grensoverschrijdend gedrag met nieuwe media (Deel 2:1.2.2.);
Reageren bij zwarte vlag (2.2.2.);
Toezicht, straf, doorverwijzing (2.2.3.);
Signaleren (3.1.3.);
Visie en beleid, protocol, toezicht (3.2.).

T1

Een jongen van 5 komt regelmatig en ongevraagd aan de borsten van mama. Ze maakt zich zorgen.

TRAUMA

Een jongen van 5 komt regelmatig en ongevraagd aan de borsten van mama. Ze maakt zich zorgen (T1).

GELE VLAG

Een kind dat mensen ongevraagd aanraakt heeft ofwel geen goed aanvoelen van de grenzen van anderen, of is die grenzen aan het aftasten en uitproberen. Kinderen die slachtoffer werden van misbruik, vertonen soms meer geseksualiseerd gedrag: aanrakingen, uitspraken, gebaren zijn seksueel getint of geladen. Dit gedrag kan ook aan-geleerd zijn.

We beoordelen het gedrag van de kleuter:

Toestemming	- oké	De volwassene geeft geen toestemming, het kind raakt mama ongevraagd aan.
Vrijwilligheid	oké	Er is geen druk of dwang aanwezig, het kind doet dit op eigen houtje.
Gelijkwaardigheid	- oké	Mama is geen gelijke, het initiatief van het gedrag gaat echter uit van het kind.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	± oké	Kinderen van 5 jaar raken gemakkelijk aan, en hebben vaak nog geen goed besef van de grenzen van de ander. Zeker een mama wordt door hen vaak gezien als een beetje eigendom. Normaal gezien zal een kind op die leeftijd wel een onderscheid maken met andere volwassenen (de juf, tante, oma ...), die minder makkelijk zullen worden aangeraakt op deze plaatsen. Borsten zijn echter intieme lichaamsdelen en een kind moet leren daar respect voor te hebben.
Gepast voor de context	± oké	Dit gedrag doet zich thuis voor, dit zou geen probleem mogen zijn. In de schoolcontext is dit niet oké.
Zelfrespect	± oké	Als een kind dit gedrag ook op school zou stellen, kan het daar negatieve reacties op verwachten. Maar ook tegenover mama zal het ongevraagd aanraken van borsten tot negatieve reacties leiden.

Reactie

Tegenover het kind: Het kind afleiden of duidelijk maken dat dit niet oké is. 'Je komt aan mijn borsten. Vind je dat leuk? Ik heb dat niet zo graag. Het is oké, maar ik heb niet graag dat je dat doet zonder te vragen. Borsten zijn gevoelig, je kan die niet zomaar aanraken.'

Tegenover de ouder: Ouder geruststellen dat dit gedrag op die leeftijd nog normaal is, maar dat het goed is om je kind grenzen te leren respecteren, en iemand alleen aan te raken nadat hij het gevraagd heeft en de ander het oké vindt.

Beleid: Afspraken en omgangsregels omtrent aanrakingen opstellen en aanleren.

Meer weten?

Omgaan met grenzen (3.1.3.);
Normatieve Lijst (bijlage);
Communicatie (2.2.3.); Afspraken en omgangsregels (3.2.).

T2

Een jongen en een meisje van vijf hebben op initiatief van het meisje seksspelletjes gespeeld in de struiken. Ze hebben stokjes in elkaars anus gestoken. Het meisje heeft een gescheurd schaamlipje. Dat letsel staat niet in verhouding tot het gedrag van de kleuters en daarom onderzoekt de begeleiding de situatie. Al snel blijkt het letsel het gevolg te zijn van misbruik in de thuissituatie (T2).

TRAUMA

Een jongen en een meisje van vijf hebben op initiatief van het meisje seks-spelletjes gespeeld in de struiken. Ze hebben stokjes in elkaars anus gestoken. Het meisje heeft een gescheurd schaamlipje. Dat letsel staat niet in verhouding tot het gedrag van de kleuters en daarom onderzoekt de begeleiding de situatie. Al snel blijkt het letsel het gevolg te zijn van misbruik in de thuissituatie (T2).

RODE VLAG !

We beoordelen het gedrag van beide kinderen, maar het is belangrijk om alert te zijn op signalen van misbruik. De kwetsuur (een gescheurd schaamlipje) zou belletjes moeten doen rinkelen, want dit komt zelden voor in kinderspel. De vlag krijgt een uitroepteken omdat dit gedrag signaal kan zijn van achterliggend misbruik of trauma.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	± oké	Het is niet duidelijk of er sprake is van toestemming. Het is belangrijk om de twee kleuters goed te bevragen om te kunnen inschatten hoe elk van beide zich bij de situatie voelde. Het gedrag kan een signaal zijn van een onderliggend trauma. Het meisje kan dus meer moeilijkheden hebben om haar eigen grenzen aan te voelen en deze aan te geven.
Vrijwilligheid	oké	Beide kinderen lijken vrijwillig deel te nemen aan het spelletje.
Gelijkwaardigheid	± oké	Op het eerste gezicht zijn ze gelijkwaardig, want de kinderen hebben dezelfde leeftijd. Het verschil in ervaring is aanvankelijk niet gekend. Later blijkt dat het meisje wellicht een slachtoffer is. Dat maakt beide kinderen in het spel wellicht niet meer voldoende gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Kleuters vertonen experimenteelgedrag en zijn nieuwsgierig naar het lichaam van leeftijdsgenootjes, maar kunnen nog niet inschatten wat de betekenis is van bepaalde lichamelijke handelingen. Kinderen die een traumatische ervaring hebben beleefd, vertonen vaker seksueel uitdagend gedrag. Hun seksuele ontwikkeling verloopt daardoor niet gelijkmatig. Dit maakt ze kwetsbaar voor verder misbruik. Seksualiserend gedrag is een gevolg van de trauma-ervaring.
Gepast voor de context	oké	De kinderen hebben zich afgezonderd. Kleuters hebben experimenteeruimte nodig. Zij beginnen een gevoel van schaamte te ontwikkelen en hebben zich daarom in de struiken teruggetrokken.
Zelfrespect	- oké	Aangezien het meisje geseksualiseerd gedrag vertoont, kan haar zelfrespect op termijn in het gedrang komen. Scherpe voorwerpen als stokjes gebruiken is geen goed idee omdat men zich kan kwetsen.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Je hebt samen met die jongen een spelletje gedaan waarbij je stokjes in je spleetje hebt gestoken. Was dat wat er gebeurd is? Deed dat pijn? Vond je dat oké? Je hebt een kwetsuur aan je schaamlipje, komt dat daardoor? Kan je vertellen wat er gebeurd is? Want het is niet fout om spelletjes te spelen als je dat leuk vindt, maar je mag jezelf of een ander geen pijn doen. Wat kunnen we hierover afspreken?'

Tegenover de jongen: 'Je hebt samen met dat meisje een spelletje gedaan waarbij je stokjes in haar spleetje hebt gestoken. Was dat wat er gebeurd is? Vond je dat oké? Was het voor haar oké? Ze heeft een kwetsuur aan haar schaamlipje, komt dat daardoor? Kan je vertellen wat er gebeurd is? Want het is niet fout om spelletjes te spelen als je dat leuk vindt, maar je mag jezelf of een ander geen pijn doen.'

Tegenover de professional: 'Goed om alert te zijn op deze signalen, want een gescheurd schaamlipje krijg je niet zomaar. Probeer met verkennende vragen zicht te krijgen op wat er in de struiken juist is gebeurd. Je zou een vermoeden moeten hebben dat er meer achter dit incident zit.'

Beleid: Ouders moeten uitgenodigd worden voor gesprek, met de wetenschap dat er bij het meisje misbruik in de thuissituatie kan vermoed worden. Het is goed om externe experts te raadplegen. Volg het protocol.

Meer weten?

Toepassing trauma (2.1.6.); Observatievragen (2.1.6.); Protocol (3.2.);
Handvatten en competenties, communicatie en signalering (3.1.3.);
Wat zijn signalen van misbruik? (Deel 2:2.2.2.).

T3

Een meisje van 10 zit op de schoot van een volwassene. Ze klimt regelmatig bij hem op de schoot. Deze volwassene streelt haar borstjes, dat vindt ze leuk.

TRAUMA

Een meisje van 10 zit op de schoot van een volwassene. Ze klimt regelmatig bij hem op de schoot. Deze volwassene streelt haar borstjes, dat vindt ze leuk (T3).

ZWARTE VLAG

Tienjarige kinderen vertonen soms openlijk uitdagend en verleidelijk gedrag tegenover volwassenen, waarbij zij bij vertrouwde mensen op schoot klimmen en aanhalig zijn. Zij zijn via volwassenen op zoek naar hun eigen emoties, opvattingen en verlangens. Kinderen tasten vooral de grenzen van de volwassene af, om hun eigen grenzen duidelijk te krijgen.

In het bijzonder kinderen met trauma-ervaringen zoeken soms zelf de risico's op en vertonen meer geseksualiseerd gedrag. Ze vertonen vaker aanklappend gedrag of volgen een patroon van afstoten en aantrekken. Ook ervaren zij vaker een laag zelfbeeld, afhankelijkheid, kleverigheid, en kunnen niet zo goed inschatten of de ander te vertrouwen is. Ze hebben meer aandacht nodig en dit maakt slachtoffers kwetsbaar voor verder seksueel misbruik.

We beoordelen het gedrag van de volwassene:

Toestemming	- oké	Dit meisje verzet zich niet, uit haar lichaamstaal kan je afleiden dat ze instemt. Maar, door haar leeftijd en ontwikkelingsfase kan ze geen werkelijke toestemming geven. Het meisje lacht, maar heeft er geen idee van wat er kan of gaat gebeuren en wat daarvan de gevolgen (kunnen) zijn.
Vrijwilligheid	- oké	Het meisje wordt ook niet gedwongen of gechanteerd. Daardoor is hier wel sprake van vrijwilligheid. Toch spelen hier nog andere factoren. Het meisje weet niet wat de verschillen zijn tussen volwassenen- en kinderseksualiteit. Als een kind al misbruik heeft meegemaakt of wanhopig op zoek is naar aandacht, is het vaak slecht in staat zichzelf voldoende te beschermen tegen misbruik. Het kind 'voelt' de grens niet meer.
Gelijkwaardigheid	-- oké	Het kind is niet gelijkwaardig aan de volwassene. Een volwassene zou beter moeten weten en een kind niet uitnodigen voor seksueel getint spel.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Bepaalde aanrakingen zoals op de rug, schouder, zijn wel sociaal aanvaardbaar, op voorwaarde dat ze zonder seksuele bedoeling gebeuren. Maar zelfs wanneer het kind het oké vindt, dient de volwassene zichzelf te begrenzen. De volwassene zou dit moeten weten.
Gepast voor de context	nvt	Niet van toepassing.
Zelfrespect	- oké	De volwassene kan hier problemen mee krijgen.

Reactie

Tegenover het kind: 'Die persoon heeft je gestreeld aan je borstjes. Hoe was dat voor jou? Het is oké om op de schoot te zitten en te strelen als je dat leuk vindt, maar die volwassene mag je niet aan je borstjes aanraken, ook niet als jij dat leuk vindt. Dat mag wel met iemand van je eigen leeftijd. Maar die man is veel ouder dan jij. Dat mag hij dus niet doen, we zullen die persoon dat ook vertellen. En jij moet in het vervolg 'neen' zeggen, zie je dat zitten?' Het gedrag van het kind is geel en het kind heeft daarom nood aan coaching.

Tegenover de professional: 'Ja hebt een meisje van 10 aangeraakt en gestreeld aan haar borstjes. Ze leek dat wel leuk te vinden. Wat denk jij? Het is oké om haar op de schoot te nemen en te strelen op haar rug, als ze dat leuk vindt, maar je kan een meisje niet aanraken aan haar borstjes, ook al vindt ze dit leuk. Je zit in een ongelijkwaardige situatie qua leeftijd en verantwoordelijkheid. Jij bent verantwoordelijk om de grenzen te bewaken. Hoe kan je hierop reageren? Dit moet worden gemeld bij de verantwoordelijke.'

Beleid: In een gedragscode kan worden opgenomen wat de basisattitudes zijn van professionals t.a.v. kinderen. Seksueel getinte aanrakingen zijn nooit oké. In deze situatie zal het protocol moeten worden gevolgd. Ook de communicatie over het voorval moet met zorg worden opgenomen.

Meer weten?

Toepassing trauma (2.1.5.); Coaching (2.2.3.); Gedragscode en protocol (3.2.);
Omgaan met grenzen, signalering (3.1.3.);
Geseksualiseerd gedrag (Deel 2:2.2.).

T4

4 jongens van 10 storen herhaaldelijk andere kinderen met seksueel getinte gebaren en 'grapjes'. Ook na correctie blijven ze dit gedrag vertonen op onbewaakte momenten.

TRAUMA

4 jongens van 10 storen herhaaldelijk andere kinderen met seksueel getinte gebaren en 'grapjes'. Ook na correctie blijven ze dit gedrag vertonen op onbewaakte momenten (T4).

RODE VLAG

Een groepje jongens vindt het fantastisch stoer en grappig om andere kinderen met seksueel getinte grapjes en geluiden te bestoken. Ze viseren vooral meisjes, en gaan op onbewaakte momenten in de aanval. Er zijn al verschillende terechthijningen gebeurd, zowel door de andere kinderen als door de professionals. Het lijkt geen effect te hebben.

Aanvankelijk krijgt dit gedrag een gele vlag (verbaal, hands off) maar door de herhaling verschuift de vlag naar rood.

We beoordelen het gedrag van de jongens:

Toestemming	- oké	De getuigen van dit gedrag hebben hier niet om gevraagd, in tegendeel. Kinderen hebben gevraagd om dit niet meer te doen.
Vrijwilligheid	- oké	Getuigen zijn onvrijwillig getuige, en kunnen in veel contexten (school, club) ook niet kiezen om zomaar weg te gaan.
Gelijkwaardigheid	- oké	De jongens zijn met een groep, de getuigen zijn met minder.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Stoer doen hoort bij de ontwikkeling, maar moet niet noodzakelijk slachtoffers maken.
Gepast voor de context	- oké	Dit is in geen enkele context oké.
Zelfrespect	- oké	Jongens kunnen met dit gedrag schade oplopen: ze vallen andere kinderen lastig.

Reactie

Tegenover de jongens: 'Jullie maken seksuele gebaren en grapjes, andere kinderen vinden dit niet leuk. Wij hebben al gevraagd dat niet meer te doen. Wat is er aan de hand, wat is er zo leuk aan? Ik maak me bezorgd om het feit dat jullie op onbewaakte momenten toch verder gaan. Het is oké dat jullie grapjes maken, maar het is niet oké om andere kinderen daarmee te storen omdat zij zich daarbij niet op hun gemak voelen. Dit mag dus niet meer opnieuw gebeuren. Indien dat nog eens gemeld wordt, zal ik jullie (sanctie aankondigen) ...'

Tegenover de getuigen: 'Wat die jongens doen is niet oké, goed dat jullie dit signaleren. We zullen afspraken maken zodat dit niet meer voorkomt.'

Beleid: Toezicht verhogen, analyse maken van de situaties waarin het voorkomt, in gesprek gaan met de jongens, psycho-educatie voorzien.

Meer weten?

Toepassing trauma (2.1.5.);
Jongeren die seksueel grensoverschrijdend gedrag plegen (2.3.3.);
Psycho-educatie en empathie, straffen, coachen (2.2.3.);
Signalering (3.1.3.);
Analyse maken (2.3.).

T5

Twee 13-jarige meisjes zitten in de slaapkamer op bed. Ze strelen elkaar tussen en over de bovenbenen en vinden het fijn.

TRAUMA

**Twee 13-jarige meisjes zitten in de slaapkamer op bed.
Ze strelen elkaar tussen en over de bovenbenen en vinden het fijn (T5).**

GROENE VLAG !

De puberteit is een experimenteerfase, de meisjes zoeken elkaar op en tasten grenzen af. Zolang dit met wederzijdse toestemming gebeurt en in een veilige context is dat oké.

Stel dat één van de meisjes druk ervaart om iets te doen waar ze nog niet aan toe is, dan wordt het gedrag wel geel. Ook bij een groene vlag is het bij jongeren met een traumaverleden altijd van belang om na te gaan of er inderdaad sprake is van wederzijdse toestemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid. Daarom staat er (!) na deze criteria. Meisjes met een traumaverleden kunnen meer moeilijkheden hebben in het aangeven en respecteren van grenzen, waardoor deze situatie om extra aandacht vraagt. Hun gevoelens kunnen sneller schommelen en veranderen. Daarom krijgt deze groene vlag een uitroepteken.

Tegelijk is het hebben van positieve ervaringen een goed tegengif, en het verkennen van grenzen hoort daarbij. Positieve ervaringen zijn een referentie waaraan ze andere ervaringen kunnen afwegen, en daarom belangrijk.

We beoordelen het gedrag van beide meisjes:

Toestemming	oké (!)	Dit valt af te leiden uit hun lichaams- en gelaatsuitdrukkingen: de meisjes hebben een positieve lichaamshouding, en lachen en kijken blij.
Vrijwilligheid	oké (!)	In deze situatie gaat het om twee meisjes die niet gedwongen worden.
Gelijkwaardigheid	oké	Ze zijn beiden van hetzelfde ontwikkelingsniveau.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	De puberteit is een experimenteerfase, de meisjes zoeken elkaar op en tasten grenzen af.
Gepast voor de context	oké	Het speelt zich af in de besloten ruimte van de slaapkamer.
Zelfrespect	oké	Er zijn geen schadelijke gevolgen voor de meisjes.

Reactie

Tegenover de meisjes: Geen, of interesse tonen: 'Vonden jullie het fijn?'. Bij twijfel over vrijwilligheid, is het goed dit te bevragen bij beide kinderen.

'Ik zie dat jullie strelen en ervan genieten. Was het leuk? Het is oké om je lichaam te verkennen, zolang jullie dat beiden goed vinden samen. Als de ander jou zou dwingen, of je zou het niet meer leuk vinden, hou je er mee op ...'

Tegenover de professional: Letten op non-verbaal gedrag, geef gedragsregels mee zoals 'doe nooit iets wat je niet leuk vindt' of 'dring de ander niets op' ...

Beleid: Nadenken over privacy en toezicht, experimenteerruimte van de jongeren, hoe hierover afspraken maken intern en hoe hierover communiceren met ouders en andere kinderen.

Meer weten?

Toepassing trauma (2.1.5.);
Belang van positieve ervaringen (Deel 2:1.1.4.);
Verkennde vragen (2.1.6.);
Normatieve lijst (Bijlage); Beleid (3.2.).

T6

Een meisje van 13 beschuldigt haar ex-liefje van 15 van verkrachting nadat hij het heeft uitgemaakt. De directie schakelt hulpverlening in die de situatie onderzoekt. Uiteindelijk trekt het meisje haar beschuldiging in (T6).

TRAUMA

Een meisje van 13 beschuldigt haar ex-liefje van 15 van verkrachting nadat hij het heeft uitgemaakt. De directie schakelt hulpverlening in die de situatie onderzoekt. Uiteindelijk trekt het meisje haar beschuldiging in (T6).

GELE VLAG !

De vlag krijgt een uitroepteken omdat het belangrijk is het gesprek aan te gaan met dit meisje. Haar gedrag kan een signaal zijn van achterliggend trauma of misbruik. Kinderen die slachtoffer zijn geweest van misbruik hebben meer moeite om eigen en andermans grenzen in te schatten en te begrijpen. Het besef of iets wenselijk is, is labiel en verstoord. Door emotionele instabiliteit kan het gevoel ook snel omslaan, en kunnen bepaalde gebeurtenissen paniecreacties veroorzaken. Ook kan het zijn dat de vaardigheid om ongewenste seks te weigeren onvoldoende aanwezig was, en het meisje dus geen grens getrokken heeft uit angst voor de negatieve reactie van de partner.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	oké?	Het is mogelijk dat het eigen grensgevoel redelijk labiel en instabiel is, en er geen goede communicatie over grenzen is geweest. Het kan ook voorkomen dat het meisje pas achteraf spijt over het gebeurde voelde. Na het verbreken van de relatie geeft ze er een andere emotionele invulling aan. Om in te schatten of er effectief toestemming is geweest, is het nodig naar beide jongeren te luisteren. Spijt achteraf of wraakgevoelens, hoe erg ook, maken van de situatie geen verkrachting. Maar de wijze waarop over de toestemming werd gecommuniceerd, moet worden besproken. Er moet bevraagd worden wat er concreet is gebeurd.
Vrijwilligheid	± oké	Indien er sprake was van dwang, misleiding, of anticipatie op de negatieve reactie van de partner bij een weigering, kan het meisje zich onder druk hebben gevoeld. Dit moet verder worden uitgeklaard.
Gelijkwaardigheid	oké	De jongen en het meisje hadden een relatie. 20% van de jongeren heeft ervaring met een vaste partner die aandringt op seks, 10% met een partner die boos wordt indien men seks weigert. Al of geen seks hebben maakt deel uit van hoe men binnen de relatie onderhandelt, maar ook binnen een vaste relatie kan er dus druk of dwang zijn.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	± oké	Op 13 jaar heeft een klein percentage jongeren reeds geslachtsgemeenschap. Er is een samenhang met hogere incidentie van seksueel grensoverschrijdend gedrag omdat men nog niet over voldoende onderhandelingsvaardigheden beschikt en minder 'voorbereid' is.
Gepast voor de context	oké?	Een deel van de misbruikervaringen zijn terug te voeren tot risicovolle contexten of situaties zoals vroege start, meerdere seksuele partners, meer alcohol en drugs. Dit verhoogt de kans op situatiegebonden misbruik.
Zelfrespect	- oké	Een slachtoffer heeft reeds een beschadigd zelfbeeld, en vertoont bij bepaalde gebeurtenissen paniecreacties. Het stoppen van een relatie kan als een dergelijke trigger werken.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Je hebt het gevoel dat je liefje ergens over je grens is gegaan. Is dat zo? Hoe gebeurde dat? Hoe voel je dat? Het is goed dat je erover spreekt, je moet dat gevoel serieus nemen. Seks is alleen oké als je het beiden wil. Heb je dat ook aan hem gezegd? Heb je het gevoel dat hij dat begrepen heeft? Of kwam dat gevoel pas achteraf? Wil je hier verder over spreken met de hulpverlener?'

Tegenover de jongen: 'Je ex-liefje heeft het gevoel dat je ergens over haar grens bent gegaan. Is dat zo? Hoe gebeurde dat? Hoe voel je dat? Seks is alleen oké als je het beiden wil. Heb je het gevoel dat het altijd oké was voor haar? Hoe heeft ze dat duidelijk gemaakt? Wil je hier verder over spreken met de hulpverlener?'

Tegenover de professional: 'Een beschuldiging altijd omzichtig behandelen, want indien er goede redenen zijn om aan te nemen dat het hier over een verkrachting gaat, zal je dit incident moeten behandelen als een rode of zwarte vlag.'

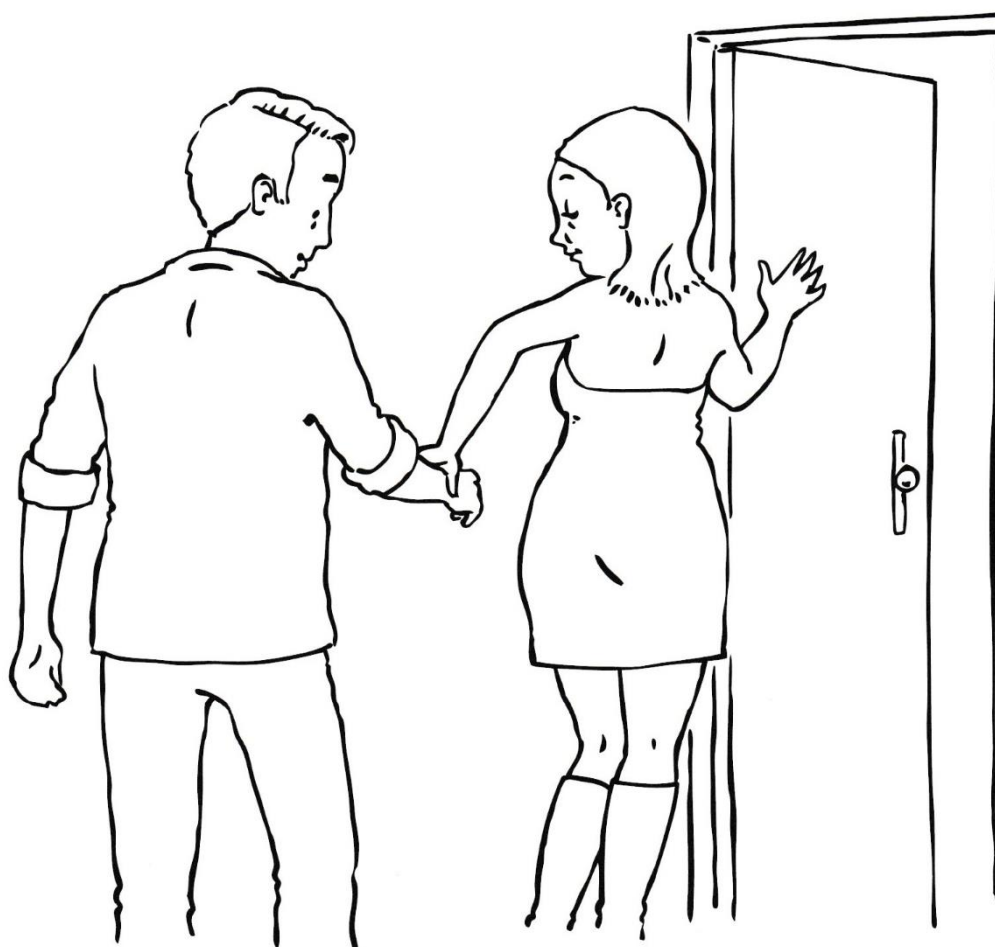
Beleid: Hoe ga je om met klachten? Naar wie kan je doorverwijzen intern voor een gesprek? Waar kan je extern advies inwinnen? Hoe organiseer je eventueel een bemiddeling? Hoe ga je afspraken maken over hoe deze jongeren zich gedragen samen op school? Kan je hiervoor doorverwijzen naar verdere hulp?

Meer weten?

Toepassing trauma (2.1.5.); Protocol, Klachtenregeling (3.2.); Ambivalentie (Deel 2:2.2.); Doorverwijzing, emoties reguleren, disfunctionele gedachten, herstel, nazorg (2.2.3.)

T7

Een meisje van 15 heeft onbeschermd seks met wisselende partners (T7).

TRAUMA

Een meisje van 15 heeft onbeschermd seks met wisselende partners (T7).

RODE VLAG !

Het meisje vertoont risicovol seksueel gedrag. Onbeschermd seksuele contacten kunnen leiden tot seksueel overdraagbare aandoeningen en ongeplande zwangerschap. Bovendien brengt ze haar partners ook in gevaar: zij kunnen ook een soa oplopen via haar of ongewenst en ongepland (misschien zelfs ongeweten) vader worden.

Deze situatie krijgt een uitroepteken omdat dergelijk gedrag een signaal kan zijn van achterliggend misbruik. Het kan gaan om actueel misbruik, zoals het slachtoffer zijn van een tienerpooier. Of het kan gaan om misbruik uit het verleden met daaraan gekoppeld meer risicovolle seksuele contacten. Het is belangrijk verder te kijken dan het gedrag zelf en de vraag te stellen waarom het meisje dit gedrag vertoont.

We beoordelen het gedrag van het meisje:

Toestemming	oké?	Alle betrokkenen stemmen in met het hebben van seks maar schatten misschien niet goed de consequenties in. Het is niet duidelijk waarom het meisje onbeschermd vrijt, het is evenmin duidelijk waarom partners daar geen bezwaar tegen maken. Misschien gaan ze er van uit dat zij de pil neemt maar ook dan is er nog steeds risico op soa.
Vrijwilligheid	± oké	De partners staan vermoedelijk niet onder druk of dwang. De mate waarin dit meisje vrijwillig handelt is twijfelachtig. Indien er een tienerpooier bij betrokken is, zijn er redenen om aan te nemen dat ze gedwongen wordt.
Gelijkwaardigheid	- oké	Er is niets bekend over de leeftijd van de wisselende partners. Als het meisje afhankelijk is van een pooier, is haar situatie niet gelijkwaardig.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	- oké	Seks met wisselende partners is niet gepast voor die leeftijd.
Gepast voor de context	- oké	Onbeschermd seks past in geen enkele context.
Zelfrespect	-- oké	Dit gedrag kan zelfbeschadigend zijn. Indien er een tienerpooier bij betrokken is, is dit een vorm van seksuele uitbuiting. Door onbeschermd seks te hebben, zonder condoom, met wisselende partners, beschermt zij zich niet tegen seksueel overdraagbare aandoeningen. Een eventuele zwangerschap op jonge leeftijd brengt haar ook in een kwetsbare positie.

Reactie

Tegenover het meisje: 'Je hebt seks met wisselende partners en je vrijt onbeschermd. Wat maakt dat je dit gedrag stelt? Krijg je daar geld voor? Hoe voel je je daarbij? Op die manier kan je een soa oplopen of ongepland zwanger worden. Wat zou er gebeuren als je zwanger wordt? Het is belangrijk dat je op een veilige manier seksuele contacten hebt. Als er iemand is die jou aanzet tot seks met wisselende mannen en daar geld voor vraagt, is die persoon strafbaar. We gaan dit verder onderzoeken en zorgen dat je veilig bent.'

Beleid: Een preventiebeleid rond omgaan met seksueel risicogedrag is hier belangrijk. Samenwerken met hulpverleners, en de thuiscontext begeleiden kan een groot verschil maken.

Meer weten?

Slachtoffer van loverboys (1.2.2.);

Toepassing trauma (2.1.6.);

Normatieve Lijst (bijlage);

Informatie geven, disfunctionele gedachten, coaching, toezicht (2.2.3.);

Handvatten en competenties (3.1.3.).

T8

Een jongen van 15 zoekt contact via internet met jonge meisjes die uitdagende foto's op hun profielpagina plaatsen. De jongen begint de meisjes berichtjes te versturen met de vraag om méér te tonen.

TRAUMA

Een jongen van 15 zoekt contact via internet met jonge meisjes die uitdagende foto's op hun profielpagina plaatsen. De jongen begint de meisjes berichtjes te versturen met de vraag om méér te tonen (T8).

GELE VLAG

Jonge meisjes posten wel vaker foto's van henzelf op hun profielpagina's. Dit zijn foto's waarin ze zichzelf van hun beste kant tonen. De reacties van vrienden hierop die hun zelfbeeld bevestigen, zijn voor hen belangrijk. Hier zitten ook foto's in uitdagende poses bij, met meer of minder kleding, of met een seksueel suggestieve opmerking. Jonge meisjes uit de leeftijdscategorie van 10 tot 14 behoren tot de kwetsbaarste groep op internet omdat ze de gevolgen nog niet goed kunnen inschatten van online gedrag. Langs de ene kant hebben ze veel bevestiging nodig omtrent hun zelfbeeld en uiterlijk, langs de andere kant voelen ze moeilijk hun eigen grenzen aan en zullen ze minder snel nee zeggen. Het is dan ook deze groep die het meest geconfronteerd wordt met seksueel grensoverschrijdend gedrag op internet.

Jongeren met trauma zijn extra gevoelig voor aandacht, en zijn dus kwetsbaar voor misbruik.

We beoordelen het gedrag van de jongen:

Toestemming	oké	De meisjes zetten zelf uitdagende foto's online. Er is dus sprake van toestemming.
Vrijwilligheid	± oké	De jonge meisjes experimenteren en gaan een bepaalde rol spelen, maar kunnen niet goed de inschatting maken van het effect dat dit op anderen kan hebben. Groepsdruk om foto's online te plaatsen is wellicht aanwezig. Ze willen niet overkomen als flauw of preuts, en doen zich uitdagender en sexier voor dan ze zich voelen.
Gelijkwaardigheid	± oké	De jongen is 15, de meisjes zijn vaak jonger. Een jongen van 15 verschilt in ontwikkelingsniveau van pubermeisjes. 80% van de meisjes wordt op internet geconfronteerd met ongewenst seksueel gedrag, voor jongens is het internet eerder een speeltuin.
Gepast voor leeftijd/ontwikkeling	oké	Fotosessies zijn typisch gedrag voor pubermeisjes, interesse hiervoor van jongens is ook redelijk typisch.
Gepast voor de context	- oké	Bij nieuwe media is de drempel laag om contacten te leggen, verzoeken te sturen en hierop in te gaan. Er is geen face-to-face contact. Langs de andere kant kunnen de gevolgen zijn dat iedereen kan meekijken, en de privacy niet voldoende gegarandeerd is.
Zelfrespect	- oké	De meisjes riskeren hiermee van zichzelf eenzijdig een seksueel object te maken. Ze kunnen niet inschatten hoe de foto's kunnen geïnterpreteerd worden. Voor de jongen: hij riskeert hiermee een pleger te worden. Het internet verleidt hem tot het verleggen van grenzen en het pushen van de meisjes. Via internet is het ook minder gemakkelijk om eenduidig te communiceren; er kunnen gemakkelijker misverstanden en dubbele boodschappen ontstaan.

Reactie

Tegenover de jongen: 'Je vraagt om méér foto's, maar je weet eigenlijk niet hoe oud die meisjes zijn en of ze die vraag wel leuk vinden. Maak je je geen zorgen? Ik ben bang dat je hierdoor in de problemen zou kunnen geraken. Het is oké dat je contact zoekt, maar deze meisjes zijn wel een beetje te gretig. Het is goed om voorzichtig te zijn op internet. Wat zullen we hierover afspreken?'

Beleid: Maak afspraken over hoe jongeren met internet omgaan, psycho-educatie organiseren over dit thema helpt jongeren 'mediawijzer' te worden.

Meer weten?

Toepassing trauma (2.1.5.); Ervaringen SGG met nieuwe media (Deel 2:1.2.2.); Pedagogische strategieën zoals psycho-educatie, coaching, toezicht (2.2.3.); Handvatten en competenties (3.1.3.).